

JYRKI LEHTOLA – HEIKKI PURSIAINEN

VAIKEA VAPPAUS

Kaksi näkemystä elämästä
holhouksen jälkeen

**VAIKEA
VAPPAUS**

JYRKI LEHTOLA – HEIKKI PURSIAINEN

VAIKEA VAPAAUS

Kaksi näkemystä elämästä holhouksen jälkeen

EVA PAMFLETTI

ISSN 2342-8066 (PAINETTU)

ISSN 2342-8074 (PDF)

GRAAFINEN SUUNNITTELU: MIKA TUOMINEN

KUSTANTAJA: TALOUSTIETO OY

PAINOPAIKKA: NEXT PRINT OY, HELSINKI 2018

ISBN 978-951-628-707-5 (PAINETTU)

ISBN 978-951-628-708-2 (PDF)

ESIPUHE

Vapauden suuri advokaatti Milton Friedman kirjoitti klassikossaan *Capitalism and Freedom* näiden kahden suhteesta päteväen ajatuksen. Friedmanin mukaan markkinat tekevät mahdolliseksi yksimielisyyden ilman yksimuotoisuutta. Samalla kuitenkin tarvitsemme valtiota tuomariksi, koska täysin rajaton vapaus on vain anarkistien päiväuni. Minulla on vapaus heilutella nyrkkiäni, mutta tämä vapaus päättyy siinä missä nenäsi alkaa, kuten tuomari Oliver Wendell Holmesin kuuluisa toteamus kuuluu.

Mutta valtio ottaa myös mielellään haltuun kaiken vapauden, jonka jätämme maastoon lojumaan.

Suomalainen sanoo arvostavansa vapauksia, mutta on toisena hetkenä valmis myymään vapauksiaan yllättävän alhaisella kilohinnalla. Kansainvälisessä holhousvertailussa Suomi on kärkisijalla – ilmeisesti kieltojen ankeus vaivaa meitä vähemmän kuin vapauden hetkittäinen epävarmuus.

Toisin sanoen tyydymme kohtalaisen helposti siihen, että monissa yhteiskunnan asioissa joku muu päättää puolestamme. Tai sama asia toisesta näkökulmasta: uskomme, että valtio ja vapautemme eivät ole ristiriidassa, koska lopultahan valtio olemme me.

EVA:n vuotuinen Arvo- ja asennetutkimus on mittava paketti suomalaisten käsityksiä itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Olemme kysyneet myös vapaudesta, jota koskevan osion päätimme tällä kertaa erottaa omaksi julkaisukseksi. Annoimme kahdelle taitavalle kirjoittajalle tutkimustulokset ja vapauden toteuttaa itseään.

Tuloksena oli kaksi hyvin erilaista ja pidäkkeetöntä tulkintaa. Kirjailija-kolumnisti Jyrki Lehtolan esseessä jäyhä suomalainen tuumailee laveasti vapauttaan ja mitä pitäisi tehdä tällä omituisella oikeudella, joka tuottaa tulokseen lävistyksiä ja kauramaitoa.

Ekonomisti Heikki Pursiainen pohdiskelee hyvinvointivaltion ja vapauden suhdetta, joka onkin mainio kohde analyysille. Uskomme, että saamme valtiolta vapautta esimerkiksi laajan työttömyysturvan muodossa, vaikka tosiasiassa käykin hiukan päinvastoin.

Helsingissä 15.8.2018

Matti Apunen

Johtaja

EVA

SISÄLLYS

VAPAUS – SUUREHKO VANKILA, EPÄSELVÄT SÄÄNNÖT • 9

JYRKI LEHTOLA

HYVINVOINTIVALTION KAHLEET • 55

Kolme kertomusta hyvinvointivaltion ja
vapauden tarpeettomasta ristiriidasta

HEIKKI PURSIAINEN

TAUSTATIETOA TUTKIMUKSESTA • 111

**VAPPAUS —
SUUREHKO
VANKILA,
EPÄSELVÄT
SÄÄNNÖT**

JYRKI LEHTOLA

SISÄLLYS

KOSKAAN ET MUUTTUA SAA.	13
ÜBERMENSCHIN VASTAKOHTA: SUOMALAINEN ETSIMÄSSÄ VASTAUKSIA. ...	19
TÄÄLLÄ METTÄSSÄ ON AIKAA FUNDEERATA	21
SIIS MITÄ MIELTÄ ME TÄSTÄ TAAS OLTIIKKAAN?	25
KOLME KAUNEINTA SANAA	27
UHRIUTUMINEN VS. SANANVAPAUS	29
EN YMMÄRRÄ, JOTEN VASTAAN ”JOO... KAI”	33
SEKAISET RKP:LÄISET, OUDOT JOHTAJAT	35
YRITTÄJYYS! NAM!	39
RIKOLLISUUS SAAPUI TÖÖLÖÖN	43
VAPAUS SAI MUT VANKILAAAN	46
VAPAUDEN HÄMÄRÄ KAIPUU	49

Vapausfilosofiassa vapaus jaetaan John Stuart Milliltä ja Isaiah Berliniltä peräisin olevan mallin mukaan negatiiviseen ja positiiviseen vapauteen. Politisoitunut vapauskeskustelu on sitä, kuinka noita vapauksia yritetään uudelleen määritellä ja tulkita omista intresseistä käsin.

Positiivista vapautta on se, että köyhällekin annetaan hetkeksi mahdollisuus tuntea itsensä tasavertaiseksi rikkaan kanssa ennen paluutaan köyhyyteen. Positiivinen vapaus on tasavertaisen lähtöaseman teoreettista antamista niille, joilla sitä ei muuten olisi. Positiivista vapautta on tulla välittävässä yhteiskunnassa eri tavoin autetuksi matkalla kohdusta kahden sadan arvoseminaarin kautta hautaan. Se on yhteiskunnan auraama tie, jota pitkin päästä haluttuihin päämääriin ja jossa voi käyttää sananvapauttaan kirjoittamalla eri sivustoille, että oli huonosti aurattu tie.

Negatiivista vapautta on se, että olisin vapaampi, jos täällä ei olisi niin paljon yhteiskunnan asettamia rajoituksia ja sääntöjä, jotka rajoittavat vapauttani tehdä vapaamin asioita, joista pitkällä tai lyhyellä tähtämellä voisi olla yleistä hyötyä tai ainakin itse voisin hetken kuvitella, että nyt kaikki muuttuu paremmaksi.

EVAn vuoden 2018 Arvo- ja asennetutkimuksessa vapautta käsittelevät kysymykset koskevat pääosin negatiivista vapautta, ihmisen tarvetta saada höllemmiksi niitä ulkopuolelta tulevia rajoituksia, joista vapautuneena hän voisi viimein toteuttaa sisimpiä halujaan ja rakentaa kesämökkirantaansa toisen saunan.

ARVIOT VAPAUDEN MÄÄRÄSTÄ SEURAAVILLA ELÄMÄNALUEILLA, PROSENTTIA

■ Liian paljon ■ Sopivasti ■ Ei osaa sanoa ■ Liian vähän

Luonnossa liikkuminen ja jokamiehenoikeudet	3	88	4	5
Kasvatus ja perhe-elämä	7	75	6	11
Liikenne (esim. ajonopeudet)	7	71	4	17
Ilmaisun- ja sananvapauden käyttö yleensä	12	71	6	11
Elintavat (ruoka, alkoholi, tupakka, liikunta)	9	69	7	14
Koulutus ja opiskelu	3	69	5	22
Työnteko työpaikoilla	3	65	10	21
Taide	9	65	16	10
Metsästys ja kalastus	8	63	14	15
Eri uskontojen harjoittaminen	20	61	13	6
Julkinen terveydenhuolto	3	58	10	29
Itsensä ilmaiseminen sosiaalisessa mediassa	32	56	7	6
Markkinatalous ja kilpailu	11	55	15	19
Eri kulttuurien tapojen ja rituaalien harjoittaminen	20	54	17	9
Työmarkkinat ja työhdoista sopiminen	9	51	12	28
Asuminen, rakentaminen ja maankäyttö	5	49	8	38
Samaa sukupuolta olevien avioliitot	18	48	9	24
Alkoholin hankkiminen ja kuluttaminen	18	44	5	32
Uhkapelaaminen	34	43	17	5
Yrittäminen ja yritystoiminta	4	40	10	46
Samaa sukupuolta olevien adoptiot	19	30	22	30

KOSKAAN ET MUUTTUA SAA

Kyselytutkimuksia teetetään eri motiiveista käsin.

Niitä teetetään, koska viime vuonnakin teetettiin, toissa vuonna teetettiin, aika kauan näitä on tehty.

Kun ei taaskaan keksitty toimituksen kokouksessa mitään, niin kyseltiin presidentinvaaleista, joista kukaan ei ollut innostunut.

Jos edes kyselytutkimuksen vastausten avulla saisi selkeää tukea sille, mitä täällä on vuosia yritetty tyhmemmille selittää.

Ja kun tutkimustulokset sitten saapuvat, niitä kannattaa lukea tarkoitushakuisesti, koska jotain niistä on löydettävä, jotta niiden tilaaminen olisi ollut tänäkin vuonna oikeutettua.

Huonoja tutkimustulostiivistelmiä ovat ”Yhä useampi suomalainen vaatii norminpurkutalkoita vain suhteessa omiin tarpeisiinsa”, ”Suomalainen hämmentynyt uuden naapuriinsa tavasta halata suomalaista rappukäytävässä” ja ”Maakuntavaalit kiinnostavat kolmea yksinäistä orimatilalaista”.

Hyvä tulostiivistelmä on ”Suomalaiset vaativat norminpurkutalkoita”, ”Suomalaiset tutustuneet uusiin kulttuureihin entistä lähemmin” ja ”Maakuntavaalit kiinnostavat suomalaisia”.

Siksi tutkimusten kysymykset ovat usein varsin avoimia. Ne ovat kuin tilastollisia haikuja, jotka voi tulkita miten vain.

Harvoin tutkimuksia tulkitessa kuitenkaan nostetaan esiin sitä, että... *aika söpöä*... maailma hajoaa ympäriltä,

mutta suomalaiset jatkavat tyytyväistä myhäilyään, kaikkea on juuri sopivasti, enempää en tarvitse, maitovaraakin on tässä elämässä juuri niin paljon kuin rohkeimmissa unelmissani kehtasin toivoa.

Suomalaisten mielestä vapautta on ”sopivasti”

Useita arvo-, asenne- ja mielipidemittauksia yhdistää se, että suurin osa suomalaisista on tyytyväisiä kaikkeen. Tämä on kiusallista, koska kulloisenkin opposition monologivaraston, kolumnistin juuri varastaman ajatuksen tai vihreiden mukaan niin ei yksinkertaisesti ole. Heille Suomi on tyytymättömien, nurkkaan ajettujen yliopistossa opiskelevien lastentarhasairaseläkeläisten maa, joka ei suo turvaa kansalaisilleen. Tuon päälle media luo kuvaa kateellisesta, tyytymättömästä kansasta sekä järjettömien säännösten ja lakien ankeasta maasta, jossa suomalainen ei saa tehdä mitään, mitä sen keski- tai eteläeurooppalainen kollega juuri tekee. Nämä asiat liittyvät mediassa usein a) paikkoihin, joissa alkoholia saa ostaa ja b) paikkoihin, joissa alkoholia saa nauttia, c) edellisten paikkojen alkoholin hintoihin.

Tämän ja aika monen muunkin kyselytutkimuksen mukaan kaikki on kuitenkin maassa keskimääräisesti

hyvin. Kaikkea on sopivasti, en halua lisää, en vähempää, miten kävikin näin onnellisesti, voisiko joku säveltää tämän haikean surulliseksi iskelmäksi?

Toki on joitakin elämänalueita, joiden suhteen tiettyjen ihmisryhmien – terve Uudenmaan vihreät, terve maalaiset, tjänare te kreisit RKP:läiset! – sisällä kasvaa *melkoinen harmi* siitä, ettei saa tehdä niin kuin haluaa, koska ketä nyt voi loukata se, jos ilmaisen itseäni sosiaalisessa mediassa eri uskonnon harjoittajien luonneominaisuuksista samalla, kun ajan kännissä ylinopeutta. Mutta suurin osa suomalaisista elää maassa, jossa vapautta on ”sopivasti”.

Eri asia on, millaiset psykologiset ulottuvuudet on sillä, että vapautta on suomalaisen mielestä ”sopivasti”. Tiettyssä mielessä luulisi, että vapauden käsitteeseen on sisään rakennettuna se, että kun vapautta on saatu, sitä haluaa vielä vähän lisää; ei kohtuuttomasti, mutta vähän, rajat ja vastuut tuntien. Yksilön vapauden kaipuuta ja pelkoa hahmottavat tutkimustulokset kuitenkin kertovat, että kas, olemme päätyneet pohjoismaisena hyvinvointivaltiona omien tarpeidemme ja halujemme lakipisteeseen.

Miten tässä näin kävi? Ei tuo voi olla pelkkää tyytyväisyyttä, vaan jokin tauti, jolle ei löydy vielä nimeä. Toki historia on opettanut meidät varovaisiksi, mutta ei kai se tarkoita sitä, ettei voi haluta edes lähikauppaansa innostavampaa ruokaa kuin limassa uivia broilerinpalasia?

Tyytyväisyyden omaan vapauden tilaan ymmärtäisi, jos arki olisi kieriskelyä vapaudessa, mutta se on enemmänkin sääntöjen ja rajojen muistamista ja niiden sisäistämistä. Ehkä holhousvaltion idea ja toimenpiteet ovat iskostuneet

niin syvälle kansaan, että se ymmärtää, ettei mulle nautinnot sovi, kuolen niihin kuitenkin ja muut sitten maksavat.

Suhteessa muuhun Eurooppaan Suomi on ensimmäisenä toteuttamassa pienimpiäkin tuoreita mahdollisuuksia kansalaistensa vapauden rajoituksiin. Institute of Economic Affairsin vuoden 2017 Nanny State Indexissä Suomi oli edelleenkin ylivoimaisella kärkisijalla jättäen seuraavaksi tulleet Irlannin ja Ison Britannian kauas jälkeensä. Jotain on Suomessa tehty oikein, jotta kansalainen eläisi ankeana mahdollisimman vanhaksi: Nanny State Indexin mukaan Suomi on Euroopan ankein maa nauttia ruoasta, viinistä tai ylipäätään ostaa alkoholia, ruokaa, viiniä, tupakkaa tai sähkötupakkaa.

Onko koko vapaus hieman yliarvostettua?

Ja silti suomalainen on tyytyväinen, hyvin on asiat, sopivasti limaa on broilerissa, en halua enempää. Onko taustalla kenties liian pitkä omakohtainen fantasiakertomus siitä, ettei vapauden lisäämisestä ainakaan mitään hyvää seuraa, koska *ennen oli aina paremmin*? Käytiin siellä Hesassa tyttären luona, ja siinä vaiheessa tajusin, että nyt on menty vappaudessa liian pitkälle, kun kuulin sanan ”kauramaito” enkä sitä kahvia sitten pystynyt edes mais-

tamaan ja siksi makasin pimeässä huoneessa migreenissä koko vierailun ajan, että en ymmärrä, mitä hyötyä tuomosesta vappauesta on.

Vai onko suomalaiseseen kasvanut ymmärrys, että hie-
man yliarvostettua, tai ainakin aika *varsin sanoisinko suh-
teellista*, on koko vapaus? Kiva oli se ajokortti aikoinaan
saada, tunsin itsensä todellakin vapaaksi, kun ensi kerran
pääsi kuutostielle huristamaan, mutta nyt oon omien las-
kujeni mukaan seissyt liikennevaloissa yhteensä puoli-
toista vuotta elämästäni, ja tuntuu, että ainoa tapa, millä
pääsee edes lähelle vapautta on, kun sunnuntaiaamun tyh-
jyydessä kiihdyttää vanhoilla vihreillä.

Toisaalta muistissa on naapurin poika, joka liiken-
teen rajoituksista loukkaantuneena toteutti vapauttaan,
ja vieläkin herään seinän takaa kuuluvaan vanhempien
itkuun, mistä tulikin mieleeni, että kerrostaloissa on lii-
kaa vapautta ilmaista tunteitaan.

Jos vapautta on keskimäärin sopivasti, hahmottaako
suomalainen vapauksien, velvollisuuksien ja vastuun suh-
teen sen historiallisen opetuksen, että liiallinen vapaus
johtaa helposti hallitsemattomiin tilanteisiin, ja sitten ei
ole vapautta kenelläkään. Lähtötilanne voi olla ehkä nyt
vain tyydyttävä... *oikeesti tää limasta tehty broileri on
vitsi...*, ja kuka nyt ei haluaisi edes jollekin elämänalu-
eelleen hieman lisää vapautta, mutta tyydyttäväkin on
parempi kuin muutos kohti tuntematonta ja epävarmaa...
hyvä on näin niin kuin on aina ollut. Suomi on aina ollut
maa, jossa resignoitunut tautologia täyttää viisaan aforis-
min merkit.

Kun vapautta on enemmistön mielestä noin sopivasti, alkaa koko maa olla väärinkäsitetty alaviite eksistentia-
lismille. Eksistentiaalistien romanttisen vapauskäsityksen
mukaan ihminen on tuomittu vapauteen, ja siltä se kyse-
lyn tulosten mukaan näyttääkin: ei yhtään enempää, *hyvä
näin, mää en omaa ja muiden vappauen, valintojen ja vas-
tuun taakkaa kestä, ota pois tää tupakka mun suusta ja
tää tuulen henkäys mun hiuksista oo niin kiltti.*

Ja onhan se vaikeaa määritellä, mikä on eri elämänalu-
eilla liikaa ja mikä liian vähän vapautta, kun omien tarpei-
densa lisäksi täytyy muistaa, että täällä asuu muitakin, ja
koko ajan on epäselvempää, paljonko niiden hyvinvointi
tulee ottaa huomioon.

Mutta kun muut ovat rikollisia ja epäluotettavia luonteeltaan.

Ja sieltä se Immanuel Kant taas kävelee sadistisesti nau-
raen metsäpolulla vastaan. Kantin kategorisen imperatii-
vin mukaan ihmisen tulisi toimia vain sellaisen periaat-
teen mukaan, jonka hän tahtois muodostuvan yleiseksi
laiksi, ja tässä on vapauden yksi ongelma: Ihan ok oon
sen kanssa, että tästä mun liikennettä koskevasta suu-
remmasta vapauden kaipuusta tulisi yleinen laki, mutta
kun muut ovat *rikollisia ja epäluotettavia luonteeltaan.*

Miten sovittaa oma suuremman vapauden halu siihen, *että kokemuksesta tiedän, ihan varma oon*, että muut käyttävät sitä väärin, *minä osaan ajaa kännissä*, muut eivät, joten parempi vain vastata ”sopivasti on kaikkea”, muuten ollaan moraalisesti harmaalla alueella, joka värjäytyy helposti verenpunaiseksi.

ÜBERMENSCHIN VASTAKOHTA: SUOMALAINEN ETSIMÄSSÄ VASTAUKSIA

Yksilöiden vapauden kaipuuta hahmottava kysely pysyy rauhoittavana Suomi-kertomuksena, vaikka kaikissa asioissa vapautta ei olekaan kaikille sopivasti, vaan joillekin ryhmille liikaa tai liian vähän. Näissä vastauksissa ihminen on osana ryhmäänsä klisee, turvallinen, turvaa tarvitseva klisee. Ei tuota yllätyksiä, ei piilotele Dark Web -hakujaan, vaan seuraa valitsemansa lauman mukana sitä, mitä toivoo lauman enemmistön ajattelevan. Jos maailmaa haluaa muuttaa, ei sitä yksin muuteta, niin oon tähän kämmenteeni kirjoittanut.

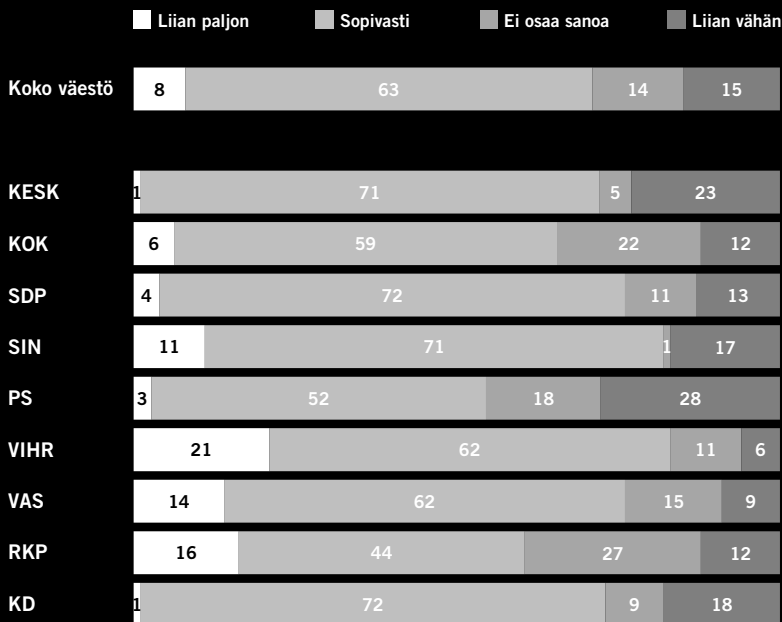
Yksin maailmaa muuttaessa muuttuu vain yksilö, joka ei pystynyt muuttamaan yksin maailmaa ja siksi katkeoitui. Individualismi on yliarvostettua, maailma muuttuu istumalla iltaa niiden kanssa, jotka ajattelevat asioista samalla lailla ja siitä syntyy kaunis, innostava ja koko Suomea eteenpäin vievä yksiääninen dialogi.

Yksilöllisyys tarkoittaa pahimmassa tapauksessa sitä, että jää yksin. Jos nietzscheläinen Übermensch on vapautta toteuttavan ihmisen ideaali, tutkimustuloksissa näkyy

Nietzschen toteamus siitä, kuinka ”Ihmiskunnan menneisyyden pisimmän ajanjakson aikana mikään ei ollut pelottavampaa kuin tunne, että oli yksin, ei käskytettävänä, ei käskijänä, vaan yksilönä – se ei ollut nautinto, vaan rangaistus, tuomio yksilöllisyyteen”.

Ajattelun vapaus oli nietzscheläisistä lähtökohdista kiuksallinen, tuskaa tuottava vapaus, ja se näkyy näissä tuloksissa. Koska yksilöllisyys on pelottavaa ja voi johtaa yhden ihmisen todella ankeisiin kauramaitokutsuihin, vihreiden mielestä liikenteessä on liikaa vapautta, koska... hmmm

ARVIOT VAPAUDESTA *METSÄSTYKSESSÄ JA KALASTUKSESSA* PUOLUEKANNAN MUKAAN, PROSENTTIA

emmä tiedä, eiks me sitä mieltä olla, sitä paitsi liikenne koostuu liikaa ihmisistä, jotka eivät jaa meidän arvoja elämästä, jossa istutaan aina jonkun muun kyyditettävänä ja liikenteellähän tässä kai muuten tarkoitettiin muiden autoja, ei meidän perheen vanhaa, ihanaa kesävenettä, jossa on kyllä dieselmoottori, mutta *sen sisustus on tiikkiä*.

Ja kun vihreät ryhmänä loukkaantuvat siitä, että joku joutuu työ- ja perhetilanteensa vuoksi käyttämään autoa päivittäin, Ihminen, elämän suuri klisee -tulokinnassa maalaiset haluavat kalastaa ja ammuskella viattomia, 6-vuotiaan lapsen tunnetasolla olevia eläimiä. Ammattikorkeakoulusta valmistuneet halusivat ryypätä vapaammin, *ette kai te oikeasti oletta, että me käytetään aikaa lukemalla utilitarismin perusteoksia* ja Uudellamaalla, samoinajattelun Shangri-La'ssa, todellakin halutaan, että samaa sukupuolta olevat saisivat adoptoida lapsia, *me Uudellamaalla ollaan tällä lailla liberaaleja, suuret kaupungit saa näkemään asiat niin eri tavalla, tässä selfie itsestäni näkemässä asiat eri tavalla*, mikä saa kristillisdemokraatit Jumalan olemassaolosta ja taivaspaikasta huolimatta epätoivon partaalle.

Harva tutkimustulos yllättää niin vähän kuin se, että kyselyn perusteella Suomen kliseisimmät ryhmät ovat maalaiset, perussuomalaiset, kristillisdemokraatit, uusi-maalaiset ja vihreät.

TÄÄLLÄ METTÄSSÄ ON AIKAA FUNDEERATA

Jopa vihreitä tai perussuomalaisia kliseisimmiltä vaikuttavat ne, jotka asuvat alle 4 000 asukkaan kunnissa, ja joita

tässä yhteydessä kutsutaan kaikkia loukkaavasti ”maalaisiksi”.

Jos ajattelee nykymedian ja -keskustelun kiinnostuksen kohteita, maalaisilla on kaikista eniten vapautta. Ne asuvat maalla ja ovat usein vanhoja, *maalaisvanhuksia*, joista ei kukaan enää välitä, ihan sama, mitä ne siellä vapaudellaan toisilleen tekevät, kun on tässä melkoinen kiire kirjata kaikki yhdessä samat asiat Hjallis Harkimon itseään koskevasta tiedotustilaisuudesta.

Unohduksen objektina toimiminen ei kuitenkaan maalaisille riitä. Se on ryhmistä selkeimmin sitä mieltä, että vapaus on jotain, mitä toisilla on liikaa ja allekirjoittaneella liian vähän.

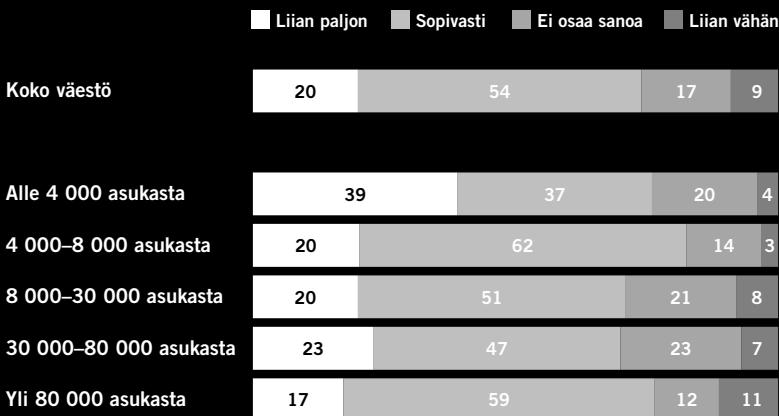
Alle 4 000 asukkaan kunnat olivat joskus 10 000 tai 20 000 asukkaan kuntia. Pian ne eivät ole alle 4 000 asukkaan kuntia, vaan niistä tulee alle 3 000, alle 2 000 ja alle 1 000 asukkaan kuntia, kunnes ne lakkaavat olemasta ja ovat kasa metsään rakennettuja mökkejä, joiden koordinaatit on kirjoitettu ambulanssia varten seinään naulatulle paperille. Tällaisissa kunnissa vuosikymmeniä asuneille on aivan ymmärrettävästi syntynyt tunne siitä, että kaikki muut saavat, minä en.

Maalaisen mielessä jokamiehen oikeuksia on liikaa, etenkin mun mettässä. Liian vähän on vapautta koulututtua ja opiskella, kun ei oo sitä kyläkouluakaan ollut 30 vuoteen. Taiteessa on sen sijaan ihan liikaa vapauksia koska Mäntän kadut oli kuvataideviikkojen avajaisten jälkeen vielä aamullakin ihan täynnä kaljatölkkejä. Taiteen vapaudesta mun kliseiseen maalaismieheni tuleekin homot,

itehän kysyitte, ihan liikaa vappauksia kerta ite oon hetero, mikä tässä on niin vaikeaa käsittää; eri tavalla uskovat, liikaa vappauksia, kerronko miksi, no määhän kerron, kun siitä seuraa se, että eri kulttuureille annetaan kanssa liikaa vappauksia harjottaa omia tapojaan, ja ne on joko terroria tai raiskauksia, mää tiedän, naapuri kävi Fuengirolassa, varmaan muuten myrkytti sen siellä jollain hitaasti tappavalla kaasulla, sen verran mysteerisesti kuoli ampussaansa itteään jussina suuhun.

Ja omat vapaudet, niitä on liian vähän. Jos maalainen haluaa rakentaa omalle maalleen pohjoismaiden suurimman todella onnettomien Ross 508 -broileriristeytysten keskitysleirin, turha on sellaista oikeutta rajoittaa ja työehdot on modernia kekkulointia, kun eihän nää nykyntu-

ARVIOT VAPAUDESTA HARJOITTA A ERI KULTTUURIEN TAPOJA JA RITUAALEJA ASUINKUNNAN MUKAAN, PROSENTTIA

ret osaa töitä tehdä, ite oon tehnyt töitä aamusta iltaan ja nykynuoret ei varmana edes tiedä, mikä on aamu.

Jos kyselyn tuloksia haluaa lukea kliseiden kautta, maailman muutos on saanut maalaiset ylpeiksi omasta muuttomattomuudestaan, niistä on kasvamassa Valtra-pipoinen pitkin Suomea levittäytynyt hylättyjen vanhusten kapinaliike.

Maailma muuttuu liian kovaa vauhtia.

Maailma muuttuu liian kovaa vauhtia, kaura harrastaa seksiä lehmän kanssa, kaupungeissa välitetään enemmän maalla asuvien kanojen kuin maalla asuvien ihmisten hyvinvoinnista, 50 prosenttia dieseleitä vihaavista luulee dieseliä rasvaiseksi liharuoaksi, ja minkä takia aina kun avaan telkkarin, siellä on Maria Veitola puhumassa syömishäiriöistään, söis likka eikä koko ajan valittas.

Omassa päässään maalaiset käyvät ymmärrettävää taistelua tyranniaa vastaan, ja tuo tyrannia on nopeasti muuttuvan yhteiskunnan vallitsevan mielipiteen tyrannia, jossa kaikki vanhat toimintatavat ovat muuttuneet yksi kerrallaan epäilyttäviksi ja tuomittavaksi. On vain luonnollista, jos ei tunne itseään enää kovin vapaaksi, kun energia menee siihen, että yrittää edes ymmärtää, mitä pahaa taas on rutiininomaisesti tehnyt.

Jokaisen ihmisen toki haluaisi nähdä yksilönä, mutta tällaiset tutkimustulokset tekevät sen joskus hieman haasteelliseksi. Ne kasvattavat harhakäsityksiämme ja ennakkoluulojamme siitä, että tiettyyn demografiaan kuuluvat ajattelevat samalla ennakoitavalla, itseään parodioivalla tavalla, jolle Mikael Jungner ja Tuomas Enbuske voivat pyöritellä päätään hurjastellessaan robotti-imureillaan pitkän Esplanadia.

Siksi ei kannata tuijottaa edellisellä aukeamalla olleen tuloskuvion yhtä päätä, sitä 39 prosenttia maalaisista tuomitsemassa eri kulttuurien tapojen ja rituaalien harjoittamista, vaan kannattaa katsoa muuallekin kaavioon, jossa enemmistö maalaisista ei jaa tuota käsitystä. Ehkä heille on yksinäisyydessä kasvanut syvä ymmärrys siitä, että vapauden suhde vastuuseen on jotain, mitä on jatkuvasti yritettävä hahmottaa uudelleen ja uudelleen pitäen jonkinasteinen yhteinen hyvä mielessä eikä siitä tosiaankaan mitään hyvää seurannut kenellekään, kun isäntä joi toissa vuonna vermuttipullon ja tunsi hetken aikaa ittensä vapaaksi.

SIIS MITÄ MIELTÄ ME TÄSTÄ TAAS OLTIIKKAAN?

Hei parviäly! Käytiin just perheen ja frendien kanssa Goalla! Ihana matka! Nyt vaan tuli HIRVEÄN PAHA OLO ympäristön ja kaikkien maailman lasten ja tulevaisuuden ja kaikkien maailman lasten tulevaisuuden puolesta, niin voisiko joku laittaa mulle linkin, missä niitä lentomatkustamisen päästöjä voi kompensoida? Todellakin kompensoisin! Varmaan ne löytyis helposti googlaamallaakin, mut

*aattelin vaan käyttää tän hetken kannustamalla muitakin
tällaiseen hyvyteen puspus kaikille!*

Muun muassa fyysikko Carlo Rovelli on todellisuutta pohdiskellessaan tullut siihen tulokseen, että todellisuus on olemassa vain fyysisten järjestelmien välillä, ei ole objekteja, jotka päätyvät suhteisiin toisten objektien kanssa, vaan on vain suhteita, joille objektin olemassaolo perustuu.

Jos maalaisen mielipiteen synnyttävät kutistuvat relaatiot suhteessa toisiin maalaisobjekteihin sekä toive oman yksinäisen individualismin kumouksellisesta arvosta, vihreiden mielipiteen synnyttävät vain relaatiot suhteessa toisiin vihreisiin objekteihin.

Kun maalainen fetisoi yksinään saunassa individualismiaan, vihreät tekevät sitä ryhmässä, eikä ajatuksen toimivuus aina ole missään suhteessa ajatuksen laatuun, vaan siihen viimeisimmäksi sukupolveksi tarrautuneen joukon ylimielisyyden ja oikeamielisyyden tunteeseen, jonka William Meredith tiivisti runossaan *Parents*: ”Their lives: surely we can do better than that.”

Siinä missä maalainen joutuu kaivamaan asenteensa menneisyydestä, niistä muistoista, joissa koko perhe osallistui joulukuussa possun teurastukseen, vihreillä on helpompaa, ne löytävät asenteensa parilla klikkauksella viiteryhmänsä jättämästä digitaalisesta jalanjäljestä.

Asiaa helpottaa myös se, että kyseessä eivät edes ole mielipiteet, vaan yleiset, itsestään selvät totuudet. Ihan liikaa vapauksia on autoilijoilla, etenkin niillä, jotka autoile-

vat metsästämään ja kalastamaan, kun ite tilaan Anton & Antonista sen vegaanikassin, jonka tuottamiseen tai liikutteluun ei oo käytetty muuta kuin uusiutuvaa tofua, tofusta askartelin muuten pakolaistilanteen järkyttävyydestä kertovan taulun, sellaisia on liian vähän, koska taiteessa on liian vähän vapautta ilmaista yksinkertaisia tunteita, mistä tulikin mieleeni, että liikaa vapautta on itsensä ilmaisemisessa sosiaalisessa mediassa, kun siellä kaiken maailman maalaiset väittää, etten tiedä, mistä puhun, kun kirjoitan runon siitä, että kaupunkibulevardien terassikahviloissa istuvaan homopariskuntaan kiteytyy luonnon olemus.

KOLME KAUNEINTA SANAA

Sosiaalisen median aikakaudella suomen kielen kauneimmat ja harvinaisimmat sanat ovat ”en osaa sanoa”. Ne eivät välttämättä kerro tietämättömyydestä tai välinpitämättömyydestä, vaan prioriteeteista: on tässä Lukonmäen kaksion putkiremonttihelvetin keskellä suoraan sanottuna suurempiakin huolia kuin pohtia teidän jokamiehen-oikeuksia.

”Ei osaa sanoa” kertoo myös asioiden monimutkaisuuden ja suhteellisuuden intuitiivisesta hahmottamisesta: monet asiat, ja vapaus yhtenä suurimmista, ovat sellaisia, että niistä on vaikea sanoa, mikä on oikein, mikä väärin, etenkin kun ihminen on onnistunut läpi historian tekemään oikeasta asiasta väärän.

Suurin kaikkivoipaisuuden tunne omasta tietotasosta on johtavassa asemassa olevilla keski-ikäisillä miehillä.

Siinä ei sinänsä ole mitään kiinnostavaa, mutta voi ainakin heuristisesti kysyä, voisiko suomalaisen yrityselämän eräs potentiaalinen ongelma olla siinä, etteivät vauhdilla muuttuvassa maailmassa johtajat koskaan myönnä epä-tietoisuuttaan eivätkä siten ymmärrä kysyä, kun olisi aika kysyä.

Mielipide on pelkkä nopea reaktio.

Tulosten perusteella näyttää siltä, että työttömät ovat tässä mielessä suomalaisista rehellisimpiä. Ne eivät reagoi kaikkietävän espoolaisluolamiehen vaistoilla, kun eivät osaa sanoa, vaan ne eivät osaa sanoa. Kamoon, mä olen työtön, snadisti ongelmia tän elämönhallinnan tunteen kanssa ja lapset on aika pahalla tuulella, kun just hahmottivat, että vapauden määrä on suhteessa rahan määrään, ja sitä meillä ei oo, niin sori, mutta mulla ei oo aikaa eikä oikeastaan tarvettakaan hahmottaa tilannetta vis-à-vis samansukupuolisten adoptiotilanne tällä hetkellä.

Samaa rehellisyyttä ei voi olettaa niiltä, joilta sitä ei voi olettaa. Alle 4 000 asukkaan kunnassa asuva perussuomalainen kävi naapurikaupungissa viime viikolla ja katseli autostaan sen uuden pakolaiskeskuksen teini-ikäisiä huiivityttöjä, *naureskelivat uusissa lenkkareissaan*, niin liikaa

vappauttahan siinä selkeästi oli, *varmaan mulle naureskelivat*, liikaa vappautta, *tai jollekin terrorisuunnitelmalleen*, täytyy muistaa myrkyttää mettästä marjat, etteivät tuu niitä poimimaan.

Mielipidetiedustelujen aikana mielipide ei enää ole eri lähteistä peräisin olevien faktojen kokoamista johtopäätökseksi, jossa on otettu huomioon muun muassa sen moraaliset, ekonomiset ja ekologiset seuraukset, vaan se on nopea reaktio, näin meillä kuuluu ajatella, *en oo tippunut ajan One Wheeliltä*, ja siksi jotain liikuttavaa on vihreässä, jolla on nopea vastaus moneen asiaan – taide on hyvästä, muiden sananvapautta on liikaa, homoille kohtu! – mutta kun siltä kysytään, onko työmarkkinoilla ja työehdoista sopimisessa liikaa vai liian vähän vapautta, niin *hmmm, äsh, emmä osaa sanoa, en oo varma, ei oo koskaan tullut tää nimenomainen teema blogatessa vastaan*.

UHRIUTUMINEN VS. SANANVAPAAUS

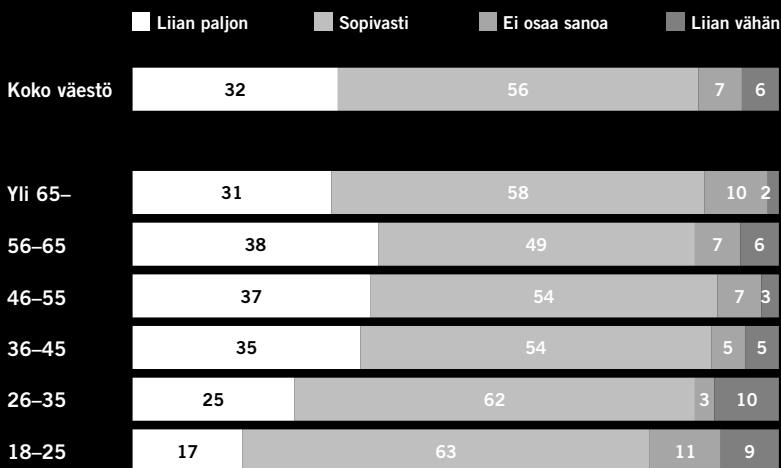
Pari vuotta sitten Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvosto ilmoitti ponnessaan, että internetiin pääsyn estäminen on ihmisoikeusloukkaus, mikä johtui siitä, että YK:n ihmisoikeusneuvosto ei ollut perehtynyt kyllin syvällisesti siihen tapaan, jolla Suomessa ammattikoulun käyneet loukkaavat internetissä humanistisia aineita opiskelien ihmisoikeuksia mielipiteillään.

Sosiaalinen media on paitsi tuonut nopean pakkosanomisen vaatimuksen, myös muuttanut sen, miten ajatella sananvapaudesta. Tutkimuksessa sananvapaus on

jaettu kahteen osaan: ”vapauten ilmaista itseään sosiaalisessa mediassa” ja ”vapauten ilmaisun- ja sananvapauden käytössä yleensä”.

Sosiaaliseen mediaan liittyvissä sananvapauden rajoitushaluissa tulee esiin kaikkia asianosaisia mukavasti kiusaannuttavia rintamalinjoja. Liian paljon sananvapautta sosiaalisessa mediassa näkevät keskustalaiset, kristityt ja vihreät, alemmat toimihenkilöt ja naiset. Se on ymmärrettävää siinä mielessä, että kaikki puolueet ovat omilla tavoillaan fundamentalistisia ja suomalainen mies... no se on edelleen sellainen, että jos se istuu pimeässä läppärinsä kanssa, sen mielestä ”turpa kii saatanan sosionomihuora” on relevantti argumentti.

ARVIOT VAPAUDESTA ILMAISTA ITSEÄÄN SOSIAALISESSA MEDIASSA IÄN MUKAAN, PROSENTTIA

Itsensä ilmaiseminen sosiaalisessa mediassa muuttuu jatkuvasti ongelmallisemmaksi, koska kasvava, etenkin vihreissä (ja toimittajissa), näkyvä tendenssi ei enää ole ainoastaan uhriutuminen, vaan tarve legitimoida oma uhriutuminen kaikkia koskevaksi moraalisäännöksi. Tuo sääntö kuuluu näin: Maailmasta humanisti ja yleisinhimillisesti ajattelevien loukkaantumisella on suurempi arvo kuin yleisellä sananvapaudella silloin, kun yleinen sananvapaus tuottaa väärään tietoisuuteen pohjautuvia ajatuksia, jotka on ilmaistu epäkorrekteilla tavoilla.

Jokainen ihminen on twiitin arvoinen.

Tutkimuksessa ei kysytä erikseen vapauden tunteesta suhteessa traditionaaliseen mediaan, mutta vihreiden kohdalla vapautta olisi varmasti sopivasti tai liian vähän, koska 87 prosenttia toimittajista on omalla veltolla tavallaan ”vihreitä tai siis jaan paljon niiden ajatuksia ja viinimaun”, ja siksi on yleisen sananvapauden kannalta vain oikein, että sellaiset toimittajat saavat ilmaista mahdollisimman vapaasti itseään ja ajatuksiaan.

Sananvapausperiaatteen sovittaminen omaan uusfundamentalismiin on hankalaa. Toki kannatan suoraselkäisesti moniarvoisuutta, jokainen ihminen on twiitin arvoinen,

ollut jo kauan räjähtää palasiksi, kun monet roolit johtivat siihen, että sen minkä piti olla niin kuin piti olla, alkoikin olla toisaalta-toisaalta, ja siitä nykyvapauden hahmottamisessa onkin aika paljon kyse.

EN YMMÄRRÄ, JOTEN VASTAAN ”JOO... KAI”

Toinen varsin hämärä ja monitulkintainen kysymys on ”Onko kasvatuksessa ja perhe-elämässä liikaa vai liian vähän vapauksia?”

No tuota... hmmm... on... hmmm... varmaan liikaa vapauksia.

A) No kun ite joudun ne kasvattamaan, niin onhan se vähän sellainen vapaus, etten sitä kellekään lapselle sois.

B) Perhe-elämässäkin on liikaa vapauksia, kun vaimo lähti jumppaan... tai sanoi lähtevänsä... ja nyt oon kellosta kattonut, että on ollut siellä jo viisi minuuttia liian kauan.

C) Ja liikaa vapauksia on kasvatuksessa senkin takia, ettei mun poikaa kiinnosta mitkään muut kuin ne plekkaripelit, jotka sille joululahjaks annoin, kirjoja ei lue yhtään, jotain vikaa on koulun kasvatuksessa.

D) Liikaa vapauksia on, kun opiskelevat vieläkin matikkaa, poika sai vitosen todistukseen, vaikka kännyköissä on laskimet.

Ja tuota... liian... vähän... on... varmaan... vapauksia.

A) Eilenkin kävi poliisi ja sosiaaliviranomaiset taas ovella, vaikka me ollaan vain tälleen rehevän italialaisesti tunteitamme ilmaisevia virtolaisia.

B) Liian vähän on vapauksia, kun ei anneta mun kotikasvattaa noita lapsia omiin harhoihini.

C) Liian vähän vapauksia on, kun just aattelin, että ei rokoteta tota meidän lasta koskaan, kun kuulin vierustoverilta kampaajalla, että rokotuksissa on jotain en muista mitä, mutta järkytti kovasti.

D) Liian vähän on vapauksia, kun en edes rahalla saanut lasta Norssiin, ja nyt se joutuu menemään Kontulan lukioon, muualle ei päässyt, ja jotenkin tuntuu, että Kontulan lukiossa on liikaa vapauksia, ainakin heroiininkäytössä, tästä oon varma, siitä se nimi ”Kontula” on alun perin tullutkin.

Kaikki, ja monet muut, tulkinnat ovat mahdollisia. Johdatavassa asemassa olevan mukaan kasvatuksessa ja perhe-elämässä on liian vähän vapauksia, työttömän mukaan vapauksia on liikaa ja alle 4 000 asukkaan kunnassa asuvan mielestä niitä on sopivasti, koska alle 4 000 asukkaan kunnissa joko kukaan ei tiedä eikä välitä, millaisia vapauksia otat perhe-elämässäsi ja kasvatuksessasi tai olet jo siinä iässä, ettei sinulla ole perhe-elämää ja kasvatusta menin aikoihin miten meni, lapset kuulemma lähettävät joulutervehdyksen Facebook-sivuillaan, niin naapurin lapset ovat kertoneet.

Eikä sovi unohtaa, että aina jossain on Markus, mies häpeän tuolta puolen. Markus on työ- ja perhe-elämässä oikeustoimikelpoiseksi todettu nietscheläinen vantaalaisyrittäjä, jolla meni hermot, kun Markuksen lasten päiväkodin hoitajat olivat huhtikuussa 2018 lakossa puoli päivää.

Markus lähetti suomalaisille medioille sekä Jytylle, Tehylle, JHL:lle ja Talentialle kirjallisen vastalauseensa varhaiskasvatusalan lakosta. Markuksen näkemyksen mukaan liittojen lakko pohjautuu ”mielenpahoitukseen siitä, että epäpätevälle koulutukselle vaaditaan täydennystä”.

Vastalauseessaan Markus ilmoitti, ettei aio hakea lapsiaan päiväkodista lakon alkaessa kello 12. Kirjeessään Markus ”joutui toteamaan”, ettei ”sosionomi todellakaan ole pätevä lastentarhanopettaja saatikka johtaja. Nämä korkeasti koulutetut sosionomit seisovat ringissä pihalla ja juttelevat keskenään samalla, kun lapset painelevat menemään missä vain tai istuvat lätäkössä ilman kuravaatteita. Lisäksi näillä sosionomeilla on niin kova kiire kotiin, että esimerkiksi lapsia hakiessa kello 16:45 siellä saattaa olla parhaimmillaan yksi sosionomi (päivystäjä) töissä yli 10 lapsen kanssa. Samalla kun hän luovuttaa lapsia niitä noutaville vanhemmille, lapset tekevät mitä lystävät, ja välillä onkin ollut jos jonkinlaista vaaratilannetta.”

Edellisen lisätodistusaineiston perusteella voisi väittää, että perhe-elämässä on ehkä siinä mielessä liian vähän vapauksia ja liikaa pelkoja, ettei kukaan koe itseään kyllin vapaaksi sanoakseen Markukselle, että rauhoitu Markus, rauhoitu, nyt sä olet harvinaisen pihalla.

SEKAISET RKP:LÄISET, OUDOT JOHTAJAT

Ryhmän jäsenet seuraavat pelkoaan siitä, etteivät kuuluisi ryhmään, ja siksi tämän vapaustutkimuksen tuloksissa yllättävää on lähinnä se, kuinka vähän yllättävää niissä on.

Kiinnostavimpia yksittäisiä ryhmiä eivät ole ne, joiden sisällä asuu kumous ryhmähalauksen tai mökötyksen muodossa, vaan RKP:tä äänestäneet ja johtavassa asemassa olevat, jotka toki jonkin verran menevät ryhminä myös päällekkäin.

RKP:läiset haluavat enemmän jokamiehenoikeuksia luonnossa liikkumiseen. Todennäköisesti ne rakennuttaisivat luonnossa liikkuessaan metsään kasinon, koska niiden mielestä Suomi tarjoaa liian vähän vapauksia uhkapeluulle. Metsään rakennetut kasinot voisivat olla myös jossain määrin autonomisia saarekkeitä, vähän niin kuin degeneroituneita ahvenanmaita niin, että niissä voisi syödä todella epäterveellisesti ja polttaa ja juoda niin paljon kuin huvittaa, ja jos sitä alkoholia saisi ostaa siitä metsän läheisistä tax free -viinakaupasta mihin vuorokauden aikaan tahansa, maailma alkaisi RKP:läisestä näkökulmasta olla oikeamielinen ja valmis, ainakin jos sitä tarkastelee sopivan iloisessa nousuhumalassa.

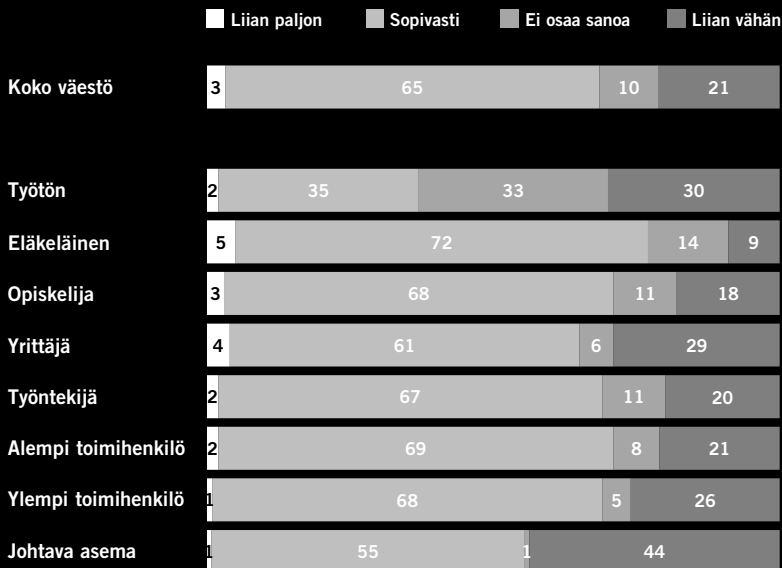
Johtavassa asemassa olevat ihmiset taas... no... ne ovat outoja.

Niiden mielestä työnteossa työpaikoilla on liian vähän vapauksia, mikä jättää hieman avoimeksi, kenen vapauksia ne tarkoittavat, työntekijöidensä vai omiaan, ja jos työntekijöillä on niiden mielestä liian vähän vapauksia, tarkoittavatko ne sitä, että ammattiyhdistys, työlainsäädäntö ja ylipäättään sääntöjen Suomi ei anna työntekijöiden tehdä töitä vapaammin vai onko johtajilla jokin kumouksellinen idea siitä, että jos noille antaisi enemmän vapauksia, ne tuottaisivat enemmän lisäarvoa?

Johtajien mielestä koulutuksessa ja opiskelussa on taas liikaa vapauksia, millä ne kai tarkoittavat sitä, että siellä ne nykynuoret opiskelevat turhia asioita ja tutkivat Volter Kilven nenää ja genitaalielimien sukupuolittuneisuutta nyt jo kuudetta vuotta, kun itse tuon ikäisinä... no... tein samaa... mutta nyt eletään eri aikaa.

Myös yleisessä ilmaisun- ja sananvapaudenkäytössä on johtajien mielestä liikaa vapauksia, mikä on ymmärrettävää siinä mielessä, että meille on kasvanut verotoimistojen verotustietopäätteillä lounastuntejaan viettävä toimittajasukupolvi, jolle pelkät toisten rahat ovat henkilökohtainen

ARVIOT VAPAUDESTA *TYÖNTEOSSA TYÖPAIKOILLA* AMMATTIRYHMÄN MUKAAN, PROSENTTIA

loukkaus ja peruste tutkivan journalismin Lumilapio-palkinnolle.

Kasvatuksessa ja perhe-elämässä johtajat näkevät muita enemmän olevan liian vähän vapauksia, koska... jaahas... koska... itse joudun lapset vieläkin kasvattamaan?... nää avioehdot on aina jollain tavalla epäreiluja... ei mulle riitä yksi vaimo, kolme olis oikea luku?... miten niin on laitonta asentaa vaimon puhelimeen applikaatio, joka kopioi omaan puhelimeen koko sen elämän?

Johtajilla ei todellakaan mene sormi suuhun.

Taiteessakin ne näkevät liian vähän vapauksia, mutta epäselväksi jää, tarkoittavatko ne nykyään taiteessa hallitsevaa vaatimusta kuvittaa sitä ainoaa ajatusta pakolaisista vai sitä, ettei taideostoksia voi laittaa verovähennyksiin. Niistä kenenkään mielestä luonnossa liikkumisessa ja jokamiehen oikeuksissa ei ainakaan ole liikaa vapauksia, vaan aika lailla sopivasti, sen sijaan uhkapelaamisessa – ja tämä on merkittävä ero RKP:hen – on niin paljon vapauksia, että johtajan järki on pimentyä siitä, miten jotkut käyttävät rahojaan, joilla voisi perustaa yrityksen.

Ja johtajilla, niillä on varmat mielipiteet, ei jää sormi johtajan suuhun, kun maailmasuhdetta tiedustellaan. Ei

osaa sanoa -vastaukset ovat usein 0–1 prosentin luokkaa, suurin epävarmuus on samaa sukupuolta olevien adoptioihin sekä metsästykseseen ja kalastukseen liittyvissä vapauksissa.

Ero työttömiin on merkittävä, heidän suurin eos-vastauksensa on 39 prosenttia, ja liittyy vapautteen suhteessa markkinatalouteen ja kilpailuun. Se on tavallaan myös se oikea vastaus, koska en nyt halua rajoittaa enkä vapauttaa omalla haparoivalla mielipiteelläni kilpailua ja markkinoita, jos nyt jommallakummalla vaihtoehdolla saisin joskus vaikka töitä tai jopa perustaisin sen kauan haaveilemani yrityksen.

YRITTÄJYYS! NAM!

Tutkimuksia teetetään, jotta olisi jotain kerrottavaa maailman ja ihmisen muuttumisen trendeistä. Mielellään jotain kiinnostavaa kerrottavaa, ja jopa sellaista, että tutkimuksen tilannut taho voi käyttää tutkimusta apuvälineenään yrittäessään tönä maailmaa omasta mielestään oikeaan suuntaan.

Arvo- ja asennetutkimuksen arvokkain sisältö ei valitettavasti ole siinä, että ”RKP:n jäsenet haluavat liikkua toisten omistamissa metsissä hirveässä kännissä” tai siinä, että ”Työttömät eivät tiedä mistään mitään”. Sisältö on sivulla 12 esitetyssä kuviossa: ”Onko eri elämänalueilla liian vähän, sopivasti vai liikaa vapautta”, eli vapauksissa, joita halutaan enemmän, yhteiskunnallisissa rajoitteissa ja säädöksissä, joita tulisi höllentää, turhissa veroissa, tur-

hissa lomakkeissa, turhissa luvissa ja rakennelmissa, joita vapauttamalla suomalainen voisi tuntea olonsa itsenäisemmäksi Sisyfos-retkellään yrittäjäkurssilta Miten selvitä konkurssista -työpajaan ja takaisin.

Yrittämiseen ja yritystoimintaan liittyy eniten rajoituksia, joista kansalaiset haluaisivat päästä eroon.

Tutkimustulos on hyvin ymmärrettävä. Parin viime vuosikymmenen ajan me olemme oppineet kantapään ja monen muun ruumiinelimen kautta, että palkkatyö ei olekaan ihmisyyden korkein tavoite, ei voi olla, ei saa olla.

Palkkatyötä, *ainakin sellaista mua motivoivaa*, on koko ajan vähemmän. Kun sitä on, se on pahimmillaan kuin menisi samaan aikaan sekä keskelle kansalaissotaa että lastentarhaan. Siitä saatu palkkio on mitätön suhteessa siihen käytettyyn aikaan ja *mun unelmieni hitaaseen kuolemaan*. Jos palkka nousee, se nousee hiiiiiitaasti eikä lainkaan oikeudenmukaisessa suhteessa uhrauksiin, eikä lopusta löydy lunastusta, vaan unohdus, vanhenevan ihmisen vääjämätön arvon aleneminen sekä yhä kauemmaksi lipuva eläke, jolloin voi viimein alkaa luetella lapsilleen, *ne kaikki ovat yrittäjiä*, kaikkea sitä, mitä olisi halunnut tehdä, mutta teidän takia kadotin itseni palkkatyössä.

Palkkatyössä ei ole mitään *romanttista* tai aina edes *järkevää*, se on vain seuraava askel työttömyydestä ylöspäin, ja maailman muuttuessa tätä vauhtia todennäköisesti ennen eläkettä palkkatyöläisen seuraava askel on työttömyys. Ja jos ei ole, jos on suorittanut kaiken uhrautuen, valinnut sen alan, jota robotit eivät korvaa, voitto valuu

aina muualle, ja ainoa, mitä saa, on kasvava turvattomuuden tunne vailla mahdollisuutta voiton tunteesta.

Ei kukaan tarjoa kurssia nimeltä *Miten tulla paremmaksi palkansaajaksi* tai enää edes moraalista opetusta siitä, kuinka kasvatonta raatajaa kohtaa palkinto hyvin tehdystä työstä.

Sen sijaan yrittäjäyys! Nam!

Suomalaisessa mediaympäristössä ei ole paljon kertomuksia palkitsevasta palkkatyöstä, mutta lukuisia kertomuksia yrittäjäydestä, ja ne kertomukset voi karkeasti jakaa kahteen ryhmään.

Ensimmäinen kertomus on se, kuinka vaikeaa yrittäminen on, ja kuinka yrittämiselle joutuu uhraamaan itsensä, antautumaan 110-prosenttisesti 24/7, mutta se palkitsee, todellakin palkitsee, oon oman itteni herra sekä orja, ja ainoa, mikä kaduttaa on, että perheelle ei ole oikein jäänyt aikaa, kun on joutunut taistelemaan *loputtomassa byrokratian viidakossa* ja sitten, sitten kun vihdoinkin olin lähellä lanseerata sen palvelun, joka pelastaa maailman tai ainakin itseni, Wolt 2.0:n, jossa kuski *myös paloittelee ruokasi*, vastaan tuli elintarvikelaki ja *säädöksiä ja virkamiehiä*, jotka kielsivät maailman pelastamisen ja hetken, lyhyen hetken edessä oli umpikuja, mutta nyt olen jo *innostuneena* seuraavan ideani kimpussa, se liittyy mobiiliin sängyn petaamiseen.

Toinen yrittäjäyyskertomus on peräisin naapurilta, televisiosta, lehdistä, sukulaistytön mieheltä. Se on kertomus ihmisestä, joka *uskalsi* luopua ajoissa palkkatyön *orjuudesta* ja *rohkeni* vapauttaa itsensä yrittäjänä. Voimia, aikaa

ja uhrautumista se vaati, toisin kuin se entinen palkkatyö autokoulunopettajana, mutta lopulta panostus näemmä kannattaa, niin on tätä maailmaa sivusta kattellut ja siitä oppinut. Naapuri ei ole enää naapuri, muutti muualle, viimeinen mitä näin oli sen uuden kahen sadan tonnin Range Roverin nostattamat pölyt. Illalla sitten luin lehdestä, että tää Gustafsbergin Jutta, joka ei kyllä allekirjoittaneen mielestä osaa mitään, tienas sata miljoonaa, mut ei todellakaan palkkatulona, vaan osinkoina, *miettelääksi tää kaikki mut saa*, ja radiosta kuulin töihin ajaessa, että nää Apulannan pojat, nää rokkarit, ne on menestyviä yrittäjiä kanssa, vaikka ne vaan laulaa, *niin totta kai mäkin haluan yrittäjäksi*.

Yrittäjyydessä on *sankaruutta, yksilöllisyyttä, uskallusta* sekä *voitto*. Se on seikkailukertomus taistelusta todennäköisyyksiä, kilpailua, trendejä, turhia säädöksiä ja aikaa vastaan.

Seikkailukertomusten tavoin siinä tulee olla vihollinen, ja se on holhousyhteiskunta *kasvottoman virkamiehen* muodossa, säännöt, joka paikassa vastaan tulevat verot ja rajoitukset, jotka tekevät yrittäjästä impotentin suhteessa kaikkeen siihen, mitä hän voisi saada aikaan itsensä sekä koko Suomen hyväksi.

Seikkailukertomuksen tulisi päättyä hyvin, sankarin voittoon, mutta suomalaisessa yhteiskunnassa seikkailukertomus muuttuu päättymättömäksi, yksitoikkoiseksi Kafkan romaaniksi ennen kuin se ehtii alkaakaan. Sen viidakko on käytäväviidakko, jossa yksi käytävä johtaa toiseen ja kolmanteen, ja viimein löytyy ovi, jonka takana on ihminen, joka ohjaa neljänteen käytävään ja viidenteen

käytävään, vielä pitäisi saada kymmenen eri paperia, niin olen puolivälissä.

Olisi pelottava psykologinen ongelma ja kertomus tehokkaasta kansan alistamisesta, jos yrittäjyyttä koskevia vapauksia olisi yleisen mielipiteen mukaan ”sopivasti”.

RIKOLLISUUS SAAPUI TÖÖLÖÖN

Helsingin Sanomat uutisoi vuoden 2018 alkupuoliskolla näyttävästi, mitä tarkoittaa, kun rikollisuus valtaa viimein Töölön ja millaisen muodon se lopulta Töölössä itselleen ottaa, kun ne töölöläismummotkin ovat aivan liian pelottavia ryöstön kohteiksi.

Se ottaa kiinteistönvälittäjän ja vuokranantajan roolin. Toisen omaisuuden sijasta se ottaa haltuun oman omaisuutensa.

Sibeliuksenkadulle Taka-Töölöön osakkeenomistaja oli rakentanut hallinnoimiinsa kellaritiloihin salaisen minihotellin. Työtä salahotellin eteen oli tehty valtavasti. Kellari oli jaettu kolmeen eri huoneeseen, ja sieltä löytyi kolme vessaa, pesutilat sekä *sauna*. Kellarivarasto oli liitetty talon keskuslämmitykseen ja sitä oli sisustettu muiden muassa pirttipöydällä, työtuoleilla, sohvilla, kaapeilla sekä *seinälle asetellulla kitaralla*. Koska kyseessä oli kellari, luonnonvaloa ei sinne liiemmin tunkeutunut, joten auringon sijaan tunnelmasta huolehtivat lämminvesiputkien päälle asetellut *joulupalot*.

Toiseen takatöölöläiseen kellarivarastoon oli rakennettu 90 neliön koti, kolme huonetta, keittokomero ja kyl-

pyhuone. Olohuoneessa oli sekä ruokailutila että mukava seurustelutila sohvineen, keittiöstä löytyi kalliimman puoleinen espressokone ja tilan *pièce de résistance* oli viihdehuone, jonka yhden seinän peitti jättimäinen tv-ruutu.

Omistusoikeus tulee heti vapauden jälkeen.

Ja miksi ei? Ranskan vallankumouksen ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistuksessa omistusoikeus tulee heti vapauden jälkeen, ja tuo tuolla, se on minun omistama kellaritila, miten niin minä en sitä voi hyödyntää, jos en vahingoita ketään? Se on minun, minun, minun.

Ketä se loukkaa, jos teen siitä minihotellin, sitä paitsi jos tarkkoja ollaan, on tässä kyse myös humanitaarisesta työstä takatöölöläiseen malliin: ei köyhillä prostituoiduilla ole varaa asua kalliissa hotelleissa, täällä niiden on hyvä olla, keitellä kahvit ja saada elämäänsä lämpöä jouluvaloilla.

Yhteiskunta Helsingin kaupungin ja taloyhtiöiden muodossa oli eri mieltä. Luvattomat asuintilat löytyivät satumalta kaupungin rakennusvalvonnan tarkastuskäynnin yhteydessä, ja kaupunki määräsi kellaritilojen omistajat *tuhoamaan* heidän *vaivalla ja rakkaudella* rakentamansa muutokset kellaritiloihin.

Takatöölöläisyys on toki haastava ihmisyyden muoto, mutta asumista, rakentamista ja oman, oman, oman maan käyttöä koskevat rajoitukset häiritsevät sielunrauhaa muuallakin.

Kyselyyn vastanneista 33 prosentin mielestä asumisessa, rakentamisessa ja maankäytössä on liian vähän vapauksia, ja niin varmasti onkin, jos asukkaisiinsa tukehtuvassa Helsingissä on järkevämpää pitää kellarivarastoja tyhjiään kuin luoda sinne ainainen joulu.

Onhan se inhimillistä ja ymmärrettävää. Autot hajoavat, perheet hajoavat, lapset muuttivat pois kotoa, vanhemmat kuolivat, *kärsien kuolivat*, työpaikka meni alta ja niin meni yrityskin, kun se kaatui tähän loputtomaan byrokraatiaan. Onneksi on oma asunto ja oma mökki, viimeiset turvat niitä Mad Max -elokuvista seuranneita painajaisia vastaan.

Omistusoikeus on todiste siitä, että minulla on tulevaisuus muuallakin kuin katuojassa. Mutta ei voi edes siihenkään luottaa. Oma Espoon talo oli aikoja sitten maksettu ja kun se viime vuonna saatiin myytyä, oli tarkoitus muuttaa mökille viettämään rauhallisia eläkepäiviä. Eihän siitä mitään tullut, kaikki aika menee oikeudessa, kun sen meidän talon ostanut perhe ei pystynyt käsittelemään omia pettymyksiään, vaan keksi itselleen happi-allergian selittämään sitä, miksi kaikki on joskus niin vaikeaa, ettei halua nousta sängystä ylös. Yritin sanoa, että ei se ole allergiaa, vaan normaalia perhe-elämää Espoossa, koko Pariisi on jumalauta rakennettu homeesta, eikä siellä kukaan valita.

Ja se isovanhempien aikoinaan omin käsin rakentama mökki, talviasuttavaksi remontoitu järven rannalla Pohjois-Hämeessä, siihenkään ei loppujen lopuksi ole mitään kontrollia. Hyvin on toiminut kompostoiva ulkoveissa, mutta nyt joku virkamies seisoo sen vieressä tekevässä muistiinpanoja, koska taas joku uusi laki lähestyy, ei lähesty, lähestyy. Toinen virkamies on mittansa kanssa tarkastamassa rantasaunan etäisyyttä rannasta, *sen nimi on rantasauna, ei metsäsauna* ja juuri tuli jostain virastosta täysin käsittämättömällä kielellä kirjoitettu kirje, jossa, jos oikein ymmärsin, kerrotaan, että en saa korottaa tuota rantaan aikoinaan rakennettua saunamökkiä kerroksella, kun sen avulla saisin ehkä tyttären perheineen käymään täällä useammin kuin kerran vuodessa, mutta ei onnistu, rantakaava on joillekin virkamiehille se pyhin teksti, ja siksi jäi käyttöä vaille tuo grillikotakin, kun sen sai rakentaa vain ulkovessan ja kompostin väliin.

No. Mitä väliä. Se mökkikin on nyt myynnissä, jotta saadaan maksettua siitä Iivisniemen talosta korvaukset sen ostajille ja niiden lakimiehille. Käytettyjä asuntovaunuja tässä nyt netistä etsitään, niiden avulla pääsee sentään edes pakoon.

VAPAAUS SAI MUT VANKILAAN

"Koska pelaamisen tarkoitus on yhteiskunnallisesta näkökulmasta ollut hyvä, en ole laskenut ikinä, paljonko olen hävinnyt. Olen pelannut kaikkea mahdollista: raveja, lottoa, Eurojackpotia ja niin edelleen. Vaikea sanoa, onko se

lähtenyt lapasesta. Jos olisin voittanut, olisin miljonääri eikä minulta kyseltäisi tällaisia, vaan sijoituskohteita.”

Kavalluksesta syytetty ex-painija Jouko Salomäki Ilta-Sanomissa kommentoidessaan satoja tuhansia uhkapeleihin hukkaamiaan euroja.

Suomalaiset ovat siinä mielessä johdonmukaisia tilanteensa hahmottajia, että sinne, missä vapautta on vähiten, sitä toivotaan enemmän ja siellä, missä sitä on eniten, toivotaan, että sitä olisi vähemmän.

Uhkapeleissa Suomi on maailmanluokkaa, kolmantena Australian ja Singaporen jälkeen, *wuhuu*. Meillä rahapelejä voi pelata jokainen täysikäinen melkein missä vain, pienimmänkin kaupan eteisessä, ravintoloissa, kävellessään ja kotona, ja mikä parasta, suurin osa tuotosta menee valtiolle, jonka intresseissä ei ole rajoittaa uhkapelaamisen mahdollisuuksia.

Kolme prosenttia suomalaisista on peliriippuvaisia. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan Suomessa on noin 124 000 rahapeliongelmaista ja 49 000 rahapeliriippuvaista. Jos lasketaan yhteen kaikki, joita peliongelmaisuus koskettaa tavalla tai toisella, esimerkiksi läheisen kautta, peliriippuvaisuus on 900 000 suomalaisen ongelma.

Ja kun ollaan tekemisissä addiktioiden kanssa, mikä vain tekosyy kelpaa niiden oikeuttamiseen. Pilasin ehkä elämäni, päädyin ehkä vankilaan, mutta *toisaalta* toimintani oli ”yhteiskunnallisesta näkökulmasta hyvä”, kun tein kaksin käsin töitä tukeakseni suomalaista kulttuuria ja urheilua uhkapeluullani, ja aika vähän on kiitoksia kuulunut.

Yksilölliseltä kannalta vapaus on aina suhteessa omaan hyvinvointiin ja sen parantamiseen liittyviin toiveisiin. Joko itsellä on liian vähän vapauksia tai toisilla on niitä liikaa: toisen vapaus ei välttämättä haittaa omaa vapautta, ainoastaan mielikuvaa omasta vapaudesta, ja siksi vähemmän voisivat lesbot adoptoida eri uskontoja harjoittavia lapsia itselleen ja vähän nopeampaa mun tarttis saada ajaa autolla, kun en halua myöhästyä mun yhden hengen yrityksen yhtiökokouksesta.

Harvoin vapautta nähdään enää niin, että yhteiskunta on nyt antanut itselleni liikaa vapauksia, joita toivoisin rajoitettavan, koska niistä vapauksista ei ole seurannut itselleni tai läheiselleni mitään hyvää.

Lähimpänä tuollaisia omia rajoitettavia vapauksia ovat ne kaksi vapautta, joita tulosten perusteella on yleisen mielipiteen mukaan liikaa: vapaus uhkapelaamiseen ja vapaus itsensä ilmaisemiseen sosiaalisessa mediassa.

Sosiaalisesta mediasta on alettu puhua uhkapelaamiseen verrattavana addiktiona, jossa rahojensa sijasta menettää itsekunnioituksensa ja olettaen samalla itselleen valehtelevalla logiikalla kuin uhkapelaaja, että tämä nykyään räpeltäminen on jollain tasolla yhteiseksi hyväksi.

Sosiaalisen median liiallinen ilmaisuvapaus ei tarkoita vain sitä, että rasistin mielestä suvakki saa ilmaista itseään liian vapaasti ja vice versa, vaan kasvavaa itseymmärrystä siitä, että... hmmm... tämä pirteyteen pakotettu ilmapiiri, olenko aivan varma, että haluan kutistaa itseni tällaiseksi.

Joka viides suomalainen kärsii yksinäisyydestä, ja eräs keino harhauttaa yksinäisyyden tunnetta on uhkapelien ja

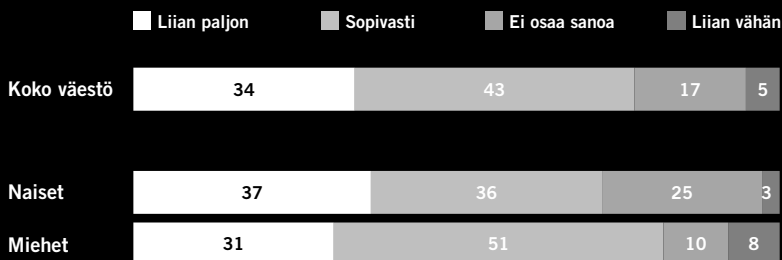
sosiaalisen median luoma osallisuus johonkin omaa yksinäisyyttä suurempaan. Molemmat tosin ovat toimintoja, joita harjoitetaan pääosin yksin, mutta toisaalta ne edustavat sekä yhteiskunnallista että yleistä hyvää, sillä hetken pelattuani aion linkata sivuilleni tuon viimeisimmän Donald Trump -videon.

VAPAUDEN HÄMÄRÄ KAIPUU

Lopuksi suomalaisen vapauden kaipuussa siirrytään jo huomattavasti hämäämmille alueille. 29 prosenttia suomalaisista on sitä mieltä, että julkisessa terveydenhuollossa on liian vähän vapauksia, ja 22 prosenttia on sitä mieltä, että liian vähän vapauksia on koulutuksessa ja opiskelussa.

Mitä noilla mielipiteillä tarkoitetaan? Mitä tarkoitetaan kysymyksellä ”Onko julkisessa terveydenhuollossa liian vähän, sopivasti vai liikaa vapautta?”, mitä tarkoitetaan

ARVIOT VAPAUDESTA UHKAPELAAMISESSA SUKUPUOLEN MUKAAN, PROSENTTIA

kysymyksellä ”Onko koulutuksessa ja opiskelussa liian vähän, sopivasti vai liikaa vapautta?”, ja mitä kaikkea voi tulkita yhteenvedosta ”Suomalaisista 26 prosentin mukaan julkisessa terveydenhuollossa on liian vähän vapauksia”?

Toki sen voi vuonna 2017 tulkita, ja varmasti tulkitaan, sitä kautta, että jos se soteuudistus saataisiin läpi, vapaudet vain lisääntyisivät, ja se on varmaan hyvä asia kaikille, toivotaan parasta. Kysymys on kuitenkin sen verran avoin, että vastauksista siihen voi tulkita juuri sen, mitä haluaa ja sen jälkeen vielä kaiken muunkin. Se mikä on yhdestä suunnasta katsottuna liian vähän vapautta, on toisesta suunnasta liikaa vapautta. Esimerkiksi seuraavat otsikot voi tuottaa vastauksista julkista terveydenhuoltoa koskevaan vapauteen.

- A) ”Suomalainen haluaa kuolla yksin talossaan, mutta yhteiskunta pyrkii estämään sen turhilla väliintuloillaan”.
- B) ”Suomalainen sai kuolla yksin talossaan, koska oli ajautunut yhteiskunnan kontrollin ulottumattomiin”.
- C) ”Yli 70-vuotias, 60 vuotta tupakoinut suomalainen haluaisi vaihtaa yhteiskunnan kustannuksella itselleen uudet keuhkot, mutta terveydenhuollon yksilönvapautta rajoittavat säännöt estävät sen.”

ARVIOT VAPAUDESTA *JULKISESSA TERVEYDENHUOLLOSSA*, PROSENTTIA

Liian paljon Sopivasti Ei osaa sanoa Liian vähän

Koko väestö

3

58

10

29

- D) ”Rahalla tulisi päästä leikkausjonon ohi.”
- E) ”Rahalla tulisi elää ikuisesti.”
- F) ”Eutanasian puute sairaaloissa häiritsee suunnattomasti yksilön vapautta päättää elämästään.”
- G) ”Potilas haastoi sairaalan oikeuteen.

Jne.

Sama monitulkintaisuus koskee koulutuksenkin vapautta. Onko vapautta liian vähän siksi, että meidän lapsi joutuu koulussa edelleenkin opiskelemaan turhia, yleissivistäviä aineita vai siksi, että edelleen on erilaisia rimoja, jotka täytyy ylittää päästäkseen koulutuksen seuraavalle asteelle vai sitä, että just mun oman lapsen erikoispiirteitä ei oteta huomioon tässä tasapäistävässä koululaitoksessa vai sitä että yliopistomäärärahoja tuhlataan unkarin kielen opiskeluun, vaikka *kaikki tietävät*, että unkarin kieltä ei kannata opiskella?

Tutkimustulosten oikea tai ainakaan ainoa tiivistys ei välttämättä ole ”Suomalaiset haluavat lisää vapauksia terveydenhuoltoon ja koulutukseen”, vaan ”Suomalaiset haluavat tilanne kerrallaan sitä sun tätä terveydenhuollolta ja koulutukselta”. Ja tavallaan juuri siitä nykyvapaudessa on kyse, haluta sitä sun tätä vähän kaikkialta ilman sen suurempaa logiikkaa, vain suhteessa omiin sen hetkisiin tarpeisiin.

Eräs hengenvaarallisen paljon alkoholia nauttinut potilas vaati aikoinaan korvauksia sairaalalta ja sairaanhoitajalta, joka oli leikannut potilaan nahkatakkin, jotta potilas voitaisiin elvyttää. Potilas saatiin elvytettyä, nahkatakki oli leikattu käyttökelvottomaksi, mutta korvauksia ei annettu.

Jos tuolta potilaalta olisi kysytty, onko julkisessa terveydenhuollossa liikaa vai liian vähän vapauksia, hän olisi voinut nahkatakkikokemuksensa perusteella vastata ihan mitä vain.

Me kaikki tulkitsemme jokaisen sanan hieman eri tavalla.

Kun kysymykset on tehty avoimeksi, niiden esittämisen taustalla on kunnioitettava rationaalisen ideaalin premissi, jossa me kaikki tarkoitamme sanoilla ja niiden yhdistelmillä samoja, jollain tasolla yhteiseen hyvään liittyviä asioita. Monimutkaistuvassa maailmassa tuo idealistinen ajatus toimii yhä huonommin, kun me kaikki haavojemme, historioidemme, nahkatakkien ja tarpeidemme takaa tulkitsemme jokaisen sanan hieman eri tavalla.

HYVINVOINTI- VALTION KAHLEET

Kolme kertomusta hyvinvointivaltion ja
vapauden tarpeettomasta ristiriidasta

HEIKKI PURSIAINEN

SISÄLLYS

KUINKA TYÖTÖN MENETTÄÄ VAPAUTENSA	60
LUONTAISET KANNUSTIMET KATOAVAT	62
TYÖTTÖMÄSTÄ TULEE KAKSINKERTAINEN TAAKKA	63
VASTIKKEELLISUUS TÄHTÄÄ EPÄMIELLYTTÄVYYTEEN	67
KAKSI ERILAISTA HYVINVOINTIVALTIOTA	70
KESKILUOKKA TUHLAA ITSE OMAN VAPAUTENSA	77
SULLE JA MULLE, VALTION KAUTTA	79
MUIDEN RAHOIHIN SYNTYY KIERO SUHDE	81
KAIKKI YRITTÄVÄT HYÖTYÄ, KAIKKI KÖYHTYVÄT	83
EPÄILYTTÄVÄ, EPÄILYTTÄVÄMPI, MAAHANMUUTTAJA	90
BILJOONALUOKAN DYNAMO TAI RASITE	91
EPÄLUULO PANEE RAJAT KIINNI	93
TERVETULOA LAITON MAAHANMUUTTO?	95
PALUU PERUSASIOIHIN: KESKINÄINEN VAKUUTUS	98
KÖYHYHDEN JA SAIRAUDEN VARALTA	98
OMIIN RAHOIHIN LIITTYY VASTUU	102
LÄHTEET	107

Hyvintivaltion kannattajien mielestä hyvintivaltio tekee meistä toinen toisemme osakkeenomistajia. Tämä on totta, ja juuri siinä piilee suomalaisen hyvintivaltion ongelma.

Se, että olemme toinen toisemme osakkeenomistajia, tarkoittaa, että omat päätöksemme eivät kosketa vain meitä itseämme, vaan myös kaikkia muita. Yksityisistä päätöksistä tulee kaikkien ongelma, koska ne tuntuvat kaikkien muiden kukkarossa.

Se, millaisia työntekoa, terveyttä, lisääntymistä ja koulutusta koskevia päätöksiä teemme, vaikuttaa suoraan siihen, olemmeko hyvintivaltion maksajia vai sen edunsaajia. Ja kaikkien meidän kannaltamme on tietenkin olennaisen tärkeää, että mahdollisimman suuri osa muista kuuluu maksajiin. Itse taas haluamme olla mahdollisimman paljon saajapuolella.

Juuri tämä johtaa hyvintivaltion ristiriitaan vapauden kanssa. Halu tehdä muista maksajia saajien sijasta ajaa meitä kyttäämään toisiamme ja rajoittamaan toistemme vapauksia. Halu maksattaa omat valinnat muilla saa meidät keksimään itsellemme ”vapauksia”, jotka rahoitetaan toisten rahoilla. Tätäkin surullisempaa on se, että maksajaksi joutumisen pelko ajaa meidät sulkemaan hyvintivaltion ovet uusilta tulijoilta, paremman elämän perässä muuttavilta ihmisiltä.

Vapauden katoaminen koskee erityisesti köyhiä ja työttömiä. Hyvintivaltio tarjoaa työttömälle toimeentulon, mutta samalla se riistää häneltä vapauden. Kun sosiaaliturva heikentää työttömän kannustimia hankkia työtä,

sosiaaliturvan rahoittajat yrittävät korvata luonnolliset kannustimet tarkkailulla, erilaisilla sanktioilla, pakkotyöllä ja byrokraattisella kidutuksella, eli rajoittamalla vapautta.

Hyväosaisille vapausongelma näyttäytyy astetta mukavampana. Hyvinvointivaltio tuottaa heille ”liikaa” vapautta tai ainakin haitallista vapautta – nimittäin vapautta käyttää muiden rahoja.

Tästä syntyy tietenkin ongelmia, koska omia rahoja käytetään säästeliäästi, mutta muiden rahoja ei. Hyviä esimerkkejä muiden rahoihin perustuvista vapauksista ovat ”oikeus” maksuttomaan yliopistoon ja vanhempainetuuksien tarjoama ”oikeus” tulotason ylläpitämiseen lasten hankinnan yhteydessä.

Oikeanlainen hyvinvointivaltio jättää ihmisille vapauden päättää omista asioistaan.

Nämä hyväosaisten itselleen luomat oikeudet eristävät keskiluokan omien päätöstensä seurauksista, koska niiden kustannuksiin osallistuvat kaikki. Jokainen pyrkii luonnollisesti tuhlaamaan mahdollisimman paljon ”toisten rahoja”. Ja kun kaikki tuhlaavat toistensa rahoja, kaikki luonnollisesti köyhtyvät.

Synkimmillään hyvinvointivaltion vapausongelma näytetään silloin, kun se johtaa pyrkimykseen rajoittaa osakkaaksi pääsevien joukkoa. Maahanmuuttajille hyvinvointivaltion jalo retoriikka paljastuu ontoksi, kun maksajiksi joutumisen pelko johtaa ovien sulkemiseen heidän edestään.

Hyvinvointivaltio vie näin heiltä yhden keskeisimmistä vapauksista, vapauden muuttaa paremman elämän perässä.

Vaikka tämä artikkeli käsittelee hyvinvointivaltion ongelmia, haluan korostaa, että minusta hyvinvointivaltio on hyvä ajatus. Kritiikkiä esittävät leimautuvat helposti hyvinvointivaltion vastustajiksi, mutta minä haluan uudistaa hyvinvointivaltion nykyistä paremmaksi.

Hyvinvointivaltiota pitää uudistaa niin, että se palaa lähemmäksi viimekätistä tehtäväänsä. Sen pitäisi toimia keskinäisenä vakuutuksena pysyvää huono-osaisuutta ja sairautta vastaan.

Oikeanlainen hyvinvointivaltio vakuuttaa pahoja asioita vastaan, mutta jättää ihmisille vapauden päättää omista asioistaan ja ottaa vastuu päätösten seurauksista.

KUINKA TYÖTÖN MENETTÄÄ VAPAUTENSA

Työttömän arkeen kuuluvat byrokratia, kyttääminen, hakemushelvetti, yhdentekevät työllisyyskurssit ja jopa palkaton pakkotyö ”työkokeilussa” tai ”kuntouttavassa työtoiminnassa”. Hyvän esimerkin työttömyysturvajärjestelmän toiminnasta tarjoaa Juha Sipilän hallituksen säätämä niin sanottu aktiivimalli.

Aktiivimallin ajatus on se, että ”epäaktiivista” työtöntä rangaistaan alentamalla tämän työttömyysturvaa. Työtön voi osoittaa ”aktiivisuutta” joko työskentelemällä osan ajasta tai osallistumalla työllisyystoimenpiteisiin, kuten kurseille, työkokeiluun tai kuntouttavaan työtoimintaan.

Jos aktiivinen työtön työllistyy vähäksikin aikaa palkkatyöhön, se on toki hyvä asia. Työtön saa palkkaa ja tekee jotakin tuottavaa. Mutta mallin toinen puoli, osallistuminen työllisyystoimenpiteeseen, onkin sitten toinen juttu.

Työllisyyskurssit ovat usein täysin hyödyttömiä. Niillä voidaan opettaa suomen kielen ja työnhaun alkeita vuosia työelämässä olleelle, kotitalouden perusteita hyvin pärjäävälle perheenäidille, Office-toimisto-ohjelmien alkeita informaatioteknologian insinöörielle tai ansioluettelon hiomista rakennemuutoksen uhreille. Jälkikäteen voi myös osoittautua, ettei kurssi täytäkään aktiivimallin ehtoja, joten päivärahaa leikataan silti.

Vielä käsittämättömämpiä ovat tarinat kuntouttavan työtoiminnan työpajoista. Niissä aikuiset työttömät voidaan panna tekemään linnunpönttöjä, leipomaan synttärikakkuja ja askartelemaan kartongista. On myös mahdol-

lista, että niihin sisältyy laulua, seuraleikkejä tai hippasilla oloa.

Työtoiminta voi myös olla ihan yksinkertaisesti palkatonta pakkotyötä. Työtön voidaan panna tekemään ihan tavallisia töitä vaikkapa vanhusten palvelukeskuksessa. Siis tavallisia kaikilta muilta osin, paitsi että työstä ei makseta palkkaa.

Nöyryyttäminen on järjestelmän päämäärä.

Tällainen ”aktiivisuus” on suureksi osaksi täysin hyödytöntä ellei peräti haitallista yhteiskunnan kannalta. Aina-kin työttömältä itseltään se voi vaatia epätoivoista hakemusten tehtailua turhille kurseille tai palkattomaan työhön.

Aktiivimalli kertoo siitä, miten työttömyysturvajärjestelmä rankaisee työtöntä työttömyydestä, eikä yritä parantaa hänen työllisyysmahdollisuuksiaan. Nöyryyttäminen ja kiusaaminen eivät ole järjestelmän sivuvaikutus, vaan sen nimenomainen päämäärä.

LUONTAISET KANNUSTIMET KATOAVAT

Aktiivimalli ei myöskään edusta mitään radikaalia muutosta työttömyysturvaa koskevassa ajattelussa. Silti siitä järjestettiin suurmielenosoitus ja sen tulkittiin olevan oikeistolainen salajuoni tai osoitus ”uusliberaalin” politiikan voittokulusta. Kysymys on kuitenkin aivan muusta: aktiivimalli on suora seuraus suomalaisesta tai laajemmin pohjoismaisesta hyvinvointivaltioajattelusta.

Korkean työttömyysturvan Pohjoismaissa työttömien kannustimet ovat jatkuva huolenaihe. Kun työttömyysturva suojelee työttömäksi joutuvaa työttömyyden aiheuttamalta tulonmenetykseltä, se samaan aikaan vähentää työttömän kannustimia hankkia työtä. Mitä korkeampi työttömyysturva on suhteessa odotettavissa olevaan palkkaan, sitä heikommiksi kannustimet käyvät.

Yksinkertainen ratkaisu heikkoihin työnhaun kannustimiin olisi lisätä työllistymisen luontaisia kannustimia: alentaa työttömien etuuksia ja lisätä työllisten tulotasoa esimerkiksi veroja alentamalla. Mutta tämä ratkaisu ei sovi pohjoismaiseen hyvinvointimalliin. Pohjoismaisessa mallissa tulonsiirtojen, kuten työttömyyspäivärahan, korkea taso on keskeinen arvo.

Koska päivärahan tasosta ei voida tinkiä, luontaiset taloudelliset kannustimet on korvattava jollakin muulla. Pohjoismaisessa mallissa tämä tehdään tekemällä työttömyysturvasta vastikkeellista ja ehdollista, minkä on nimenomaan tarkoitus tehdä työttömän työttömänä olemisesta mahdollisimman epämiellyttävää.

En muuten esitä tässä mitään omaa erikoista tulkin-
taani, vaan monet itseäni varteenotettavammat tahot ovat
kuvanneet tätä pohjoismaisen mallin logiikkaa. Esimer-
kiksi arvovaltaisen talouspolitiikan arviointineuvoston
vuoden 2016 raportin mukaan ”optimaalinen työttömyys-
vakuutusjärjestelmä sisältää valvontaa, ohjausta ja pakot-
teita”.

Neuvoston jäsen, hyvinvointivaltion tutkija, taloustie-
teilijä Torben Andersen puhuu puolestaan työttömyystur-
van ”seulontavaikutuksesta” (*screening effect*), joka ”tekee
etuuksien hakemisesta vähemmän houkuttelevaa”.

Edelleen valtiovarainministeriön valtiosihteeri Martti
Hetemäen mukaan velvoittava järjestelmä on ”eräs tapa
pyrkä varmistamaan, että työvoima allokoituu uusiin työ-
paikkoihin”, vaikkei työ aluksi kannattaisikaan.

Lainauksia olisi helppo löytää lisää. Siteeraamieni asian-
tuntijoiden kieli on hienovaraisempaa kuin minun, mutta
viesti on sama: velvoittavuutta eli tarkkailua ja rankaise-
mista tarvitaan, koska korkea työttömyysturva hävittää
työnteon kannustimet.

TYÖTTÖMÄSTÄ TULEE KAKSINKERTAINEN TAAKKA

Hyvinvointivaltiossa työtön on kaksinkertainen taakka
kaikille muille. Hyvinvointivaltio on kallis ja täytyy rahoit-
taa merkittävässä määrin työstä perittäväillä korkeilla
veroilla. Ihmisten on elätettävä työllään paitsi itsensä,
myös hyvinvointivaltio. Työtön ei osallistu tähän hom-
maan. Päinvastoin, kartuttamisen sijaan hän kuluttaa

hyvinvointivaltion kassaa verrattain korkealla työttömyyspäivärahallaan.

Työttömyysturvaan liittyvä kannustinongelma on kaikkein pahin pienituloisten kohdalla, koska heidän työllisyydessään saamansa palkka ei ole juuri työttömyyspäivärahaa suurempi. Näin ollen hyvinvointivaltiossa nimenomaan pienituloisten työllisyydestä tulee väistämättä pakkomielle.

Hyvinvointivaltion ongelmaa voidaan valaista yksinkertaista pienoisyhteiskuntaa kuvaavan tarinan avulla. Tässä miniyhteiskunnassa on kaksi jäsentä, Liisa ja Leena. Miniyhteiskunta tuo sellaiset ihmisten päätösten väliset yhteydet selvästi näkyviin, jotka todellisissa miljoonista ihmisistä koostuvissa yhteiskunnissa katoavat helposti näkyvistä.

Oletetaan, että Liisa on verrattain köyhä ja Leena verrattain rikas. Liisan tulot ovat paitsi alhaisemmat kuin Leenan, myös epävarmat.

Jos Liisa pyrkii aktiivisesti työllistymään, hän saa kohtuullisen suurella todennäköisyydellä työtä kaupan kasalta ja palkkaa 2 000 euroa. Jos Liisa ei työllisty, hän ei saa lainkaan palkkaa. Liisan odotettavissa oleva ansiotulo on siis jossakin nollan ja 2 000 euron välissä, jos hän pyrkii työllistymään.

Leena taas ansaitsee 8 000 euroa. Hänen tulonsa ovat varmat, eikä hänen elämänsä liity mitään epävarmuutta.

Jos hyvinvointivaltiota ei olisi, ei olisi mitään kannustinongelmia. Liisan olisi pakko hakea työtä eläkkeeseen. Liisa ja Leena ovat kuitenkin perustaneet hyvinvointivaltion.

Ilman sitä Liisan elämä olisi nimittäin melko ankaraa, jos hän ei työllistyisi. Palaan hyvinvointivaltion oikeutekseen myöhemmin.

Liisan ja Leenan melko anteliaaseen hyvinvointivaltioon sisältyy sekä tulonsiirto työttömille että kaikille tarkoitettuja palveluita, esimerkiksi julkinen terveydenhuolto.

Tulonsiirtojärjestelmä takaa Liisalle 1 000 euron tulot työllisyystilanteesta riippumatta. Valtion kaikille tarjoamien hyvinvointipalveluiden kustannus taas on vaikkapa 3 000 euroa.

Kaikki nämä rahoitetaan Liisalta ja Leenalta kerättävillä verorahoilla. Käytössä on tasavero, joka peritään kaikilta työssä olevilta. Näin Liisan työllisyystilanne vaikuttaa suoraan Leenaan ja Leenan työllisyystilanne suoraan Liisaan.

Jos sekä Liisa että Leena käyvät töissä, valtion menot ovat palveluista syntyvät 3 000 euroa. Kummallakin yhteiskunnan jäsenellä on sama veroprosentti, joten veroa maksetaan tulojen suhteessa: Liisa maksaa 600 euroa veroa ja Leena maksaa 2 400 euroa veroa. Liisalle jää käteen 1 400 ja Leenalle 5 600.

Jos taas Liisa on työtön, hyvinvointivaltion menot ovat 3 000 euroa plus 1 000 euroa Liisan saamaan tulonsiirtoon. Yhteensä menoja on 4 000 euroa. Tässä tilanteessa valtion menot lankeavat Leenan maksettavaksi. Leena maksaa siis veroja 4 000 ja käteen jää 4 000 euroa.

Tarkastellaan nyt erikseen Liisan työllistymisen kannustimia. Liisalle itselleen työllistyminen toisi lisää tuloja 400 euroa, sillä hänen nettotulonsa nousisivat 1 000 eurosta 1 400 euroon.

Mutta Liisan lisätulo ei tule ilmaiseksi. Liisan pitää nimittäin 400 lisäeuron takia istua kahdeksan tuntia päivässä kaupan kassalla, mikä ei ole hauskaa. Liisan on verrattava työllistymisen tuottamaa lisätuloa menetettyyn vapaa-aikaan. On täysin mahdollista, että tuon vapaa-ajan arvo Liisalle on suurempi kuin 400 euroa. Tässä tapauksessa työllistymisen nettohyöty Liisalle on negatiivinen. Siksi Liisa voi hyvinkin tyytyä 1 000 euroon 1 400 euron sijasta, kunhan hänen ei tarvitse työskennellä.

Antelias hyvinvointivaltio tuottaa kieroutuneen tilanteen.

Leenan kannalta Liisan työllistyminen on suoraviivaisesti hyvä asia. Leena hyötyy itse asiassa Liisan työllistymisestä huomattavasti enemmän kuin Liisa itse, yhteensä 1 600 euroa. Näin siksi, että Leenan ei tarvitse kustantaa hyvinvointivaltion Liisalle takaamaa 1 000 euron tulonsiirtoa, minkä lisäksi Liisa maksaa viidenneksen muista julkisista menoista.

Liisan työllistyminen kiinnostaa siis Leenaa huomattavasti enemmän kuin Liisaa itseään. Antelias hyvinvointivaltio tuottaa täysin kieroutuneen tilanteen, jossa pienituloisten työllistyminen hyödyttää muita veronmaksajia enemmän kuin pienituloisia itseään.

Jatketaan vielä vähän tarinaa. Sovitaan, että käy niin kuin äsken pelättiin, eikä Liisa pidä 400 euron lisätuloa riittävänä korvauksena kaupan kassalla olemisesta. Toisin sanottuna vapaa-ajan arvo on Liisalle yli 400 euroa. Hän jättää työt hakematta ja elää 1 000 euron sosiaaliturvalla.

Yhteiskunnallisesti Liisan työnteke olisi kannattavaa, vaikka se ei olisikaan kannattavaa hänelle itselleen. Tämän tiedämme siitä, että Liisa haluaisi töihin, jos hyvinvointivaltiota ei olisi. Kysymys on siis nimenomaan hyvinvointivaltion tuottamasta kannustinongelmasta, ei siitä ettei Liisan ylipäänsä kannattaisi työskennellä.

Kuten todettiin, jos hyvinvointivaltiota ei olisi, kannustinasiaa ei tarvitsisi edes puntaroida. Liisan elanto olisi täysin kiinni hänen omasta työnteostaan, ja hänellä olisi luontainen kannustin hankkia töitä.

Hyvinvointivaltio kuitenkin poistaa työnteon luontaiset kannustimet kaventamalla työttömän ja työllisen elintason välistä kuilua. Työnteon kannustimethan ovat sitä paremmat, mitä suurempi työttömän ja työllisen elintason ero on.

VASTIKKEELLISUUS TÄHTÄÄ EPÄMIELLYTTÄVYYTEEN

Kannustinongelman kanssa painivasta hyvinvointivaltiosta tulee kokoomuksen kansanedustajan Juhana Vartiaisen sanoin ”luterilainen ahkeruusvaltio” tai SAK:n entisen puheenjohtajan Lauri Lylyn hahmottelema ”työyhteiskunta”. Ahkeruusvaltiossa työtä ihannoidaan. Työvaltiossa hyväosaiset saarnaavat pienituloisille työttömille työnteosta.

Työn merkitys muuttuu välttämättömästä elatuksen hankinnasta velvollisuudeksi valtiota kohtaan. Tällä puolestaan oikeutetaan sietämätön puuttuminen työttömien elämään.

Mutta asia ei luonnollisestikaan jää pelkän moraalisaaran tasolle. Järjestelmän tuottama kannustinongelma on yritettävä ratkaista jollakin tavalla, koska muuten hyvinvointivaltion rahoitus käy mahdottomaksi.

Kun Liisa ei edes yritä työllistyä, kaikki julkiset menot tulevat Leenan maksettavaksi. Leenan verotaakka nousee, koska hänen täytyy kustantaa koko julkinen sektori.

Pahimmillaan Leena ajautuu itsekkin pohtimaan työn järkevyyttä ja vähentää työntekoaan kireän verotuksen vuoksi. Leena voi päättää, että jos verotus säilyy näin kireänä, hän vähentää työntekonsa puoleen ja tienaa enää 4 000 euroa.

Tämä tarkoittaisi, että koko hyvinvointivaltio sortuu. Leenan 4 000 euron tienesteillä ei mitenkään voida rahoittaa hyvinvointivaltion yhteensä 4 000 euron menoja. Veroprosentti nousisi 100 prosenttiin, mikä saisi Leenan lopettamaan työt kokonaan.

Näin Leenan ja Liisan yhteiskunta on ajautunut tilanteeseen, jossa sosiaaliturva on uudistettava ja hyvinvointivaltion perustus on mietittävä uudelleen. Uuden sosiaaliturvan pitäisi kannustaa Liisaa työllistymään ja myös pitää Leenan verotaakka sellaisena, että hänkin haluaa tehdä töitä.

Ainoa keino parantaa kannustimia on suurentaa työttömän ja työllisen hyvinvoinnin eroa. Voidaan leikata työttö-

män sosiaaliturvaa ja alentaa työtä tekevän verotusta, jolloin työstä jää enemmän käteen. Tai sitten voidaan alentaa työttömänä olemisen hyvinvointitasoa muilla tavoilla.

Sosiaaliturvan leikkaaminen ja verojen alentaminen alentaa Liisan hyvinvointia työttömänä ollessa ja parantaa sitä hänen ollessaan työllisenä. Ero siis kasvaa, ja kannustimet paranevat.

Esimerkiksi puolittamalla sekä tulonsiirto että pienituloisen verot kannustimet terävöityvät merkittävästi. Liisa saisikin siis työssä olemalla 1 700 euroa ja työttömänä 500 euroa. Ero näiden välillä on nyt 1 200 euroa.

Tässä tilanteessa Leenan keskimääräinen nettotulo taas vaihtelisi 4 500 euron ja 5 300 euron välillä riippuen siitä työllistyykö Liisa vai ei. Leenakin siis hyötyisi, sillä ennen uudistusta hänen nettotulonsa oli 4 000 euroa.

Tällaiset hyvinvointivaltion säännöt Leena hyväksyisi, sillä hän voisi myös luottaa siihen, että Liisa pyrkisi elättämään itsensä. Muitakin oikeat kannustimet tuottavia tulonsiirtojen ja verotuksen yhdistelmiä on toki olemassa, ja valinta niiden välillä on poliittinen kysymys.

Mutta jos kannustinta työllistyä ei haluta nostaa leikkaamalla tulonsiirtoa, kuilua työllisen ja työttömän välillä täytyy kasvattaa jotenkin muuten. Pohjoismaisessa mallissa työttömänä olemisen hyvinvointitasoa alennetaan tekeväällä tulonsiirrosta ehdollinen tai vastikkeellinen.

Vastikkeellisuuden ideana on tehdä työttömänä olemisesta Liisalle epämiellyttävää tai kohdistaa häneen muita hyvinvointia alentavia toimia. Leena voi vaatia Liisalta työnhakua, osallistumista koulutuksiin tai palkattomaan

pakkotyöhön sekä edellyttää lomakkeiden täyttelemistä, virastoissa jonottamista ja alistumista virkailijoiden syyntäntäväksi.

Jos Liisa kieltäytyy tekemästä näitä asioita tai jää kiinni niiden tekemättä jättämisestä, seurauksena on sosiaaliturvan alentaminen tai vähintään vapauden menetyksen terävöittäminen lisäbyrokratialla. Jos tämä kaikki kiusaaminen on tarpeeksi epämiellyttävää, saadaan aikaiseksi haluttu kannustinvaikutus.

Tämän pohjoismaisen hyvinvointivaltion lähestymistavan logiikka on täysin sama kuin viktoriaanisen aikakauden Britannian niin sanotussa *less eligibility* -periaatteessa. Tuolloin ajateltiin, että köyhäinapua vastaanottavan olosuhteista pitää tehdä epämiellyttävämmät kuin köyhimmän työssäkäyvän. Näin varmistetaan, että kukaan ei turhaan hakeudu avun piiriin.

KAKSI ERILAISTA HYVINVOINTIVALTIOTA

Sosiaaliturvalla on siis tietty raja, jonka yli meneminen tarkoittaa väistämättä pakkokeinojen ottamista käyttöön. Kun sosiaaliturvan taso on riittävän lähellä sitä ansiotulotasoa, joka pienituloisen on mahdollista saavuttaa, kannustimet työntekoon heikkenevät olennaisesti.

Syy on yksinkertaisesti se, että ero työttömän tulotason ja työllisen tulotason välillä kapenee niin pieneksi, ettei työnteko kannata. Sosiaaliturvan nostaminen tätä rajaa korkeammaksi tarkoittaa, että siitä pitää tehdä tarveharkintaista, ehdollista tai vastikkeellista.

Vaikka nämä ehdot voivat vaikuttaa viattomilta, ne ovat myrkyä ihmisen vapaudelle. Niiden tarkoitus on nimenomaan vapautta riistämällä tehdä työnteosta houkuttelevaa työttömyyteen verrattuna.

Työttömien kiusaaminen ei ole järjestelmän ikävä sivutuote tai valuvika, se on sen keskeinen toimintaperiaate. Vaikka pakottavat kannusteet toimisivat yhtä hyvin kuin luonnolliset kannustimet, järjestelmissä on eroja.

Valittavana on oikeastaan kahdenlaisia hyvinvointivaltioita. Sellaisia, joissa tulonsiirtojen ja verotuksen taso säilyttää luontaiset työn kannustimet, ja sellaisia, jotka perustuvat pakkoon ja kyttämiseen.

Luontaisiin taloudellisiin kannustimiin perustuva suhteellisen alhaisen sosiaaliturvan malli ei pakota ketään tekemään mitään hyödytöntä. Näissä olosuhteissa tehdään vain aidosti hyödyllistä markkinatyötä.

Sosiaaliturvan alentaminen ei myöskään tarkoita hyvinvoinnin alentamista. Sosiaaliturva on alempi, mutta pakkokeinoja ei ole alentamassa hyvinvointia. Eikä sosiaaliturvan alennus mene hukkaan, vaan jää veronmaksaja Leenalle.

Sen sijaan vastikkeellisessa mallissa ajatus on, että riistämällä työttömän vapaus, vapaa-aika ja itsemääräämisoikeus hyvinvointia alennetaan ihan samalla tavalla kuin rahamääräistä tulonsiirtoa vähentämällä. Syntyy hyödyttömiä kustannuksia, kun työttömät tekevät turhaa työtä ja byrokratiaa pyöritetään.

Byrokraattiset kannustimet vaativat työttömältä aikaa ja vaivaa, joten hänelle jää oikeaan hakemiseen vähem-

män aikaa. Luontaiset kannustimet taas suuntaisivat automaattisesti työnhakuaktiviteetin sinne, mistä työtä todennäköisimmin saa.

Lisäksi vastikkeelliseen turvaan liittyvä köyhien vapauden ja yksityisyyden riisto on epämiellyttävää. Korkean ja pitkäaikaisen työttömyyden aikana se tarkoittaa, että suurelta osalta pienituloisia on viety merkittävä osa itseään räämisoikeudesta pitkäksi aikaa.

Heidät on pakotettu valitsemaan sosiaaliturvan ja vapauden välillä. Tällainen valinta ei sovi liberaalin demokratian arvolle.

Korkea vastikkeeton sosiaaliturva ei ole mahdollinen.

Valitettavasti vapauden säilyttävä hyvinvointivaltion malli on tällä haavaa lähinnä teoreettinen. Todellisessa maailmassa on suurimmaksi osaksi tarjolla joko pakkoon perustuvia tai sitten varsin kitsaita hyvinvointivaltioita. Järjestelmä, jossa sosiaaliturva olisi riittävää ja kannustimet säilyttävää, elää lähinnä liberaalien perustuloaktivistien suunnitelmissa.

Kannattaa huomata, että esittämäni kaksi hyvinvointivaltiota ovat ainoat todelliset vaihtoehdot. Joko sosiaaliturva on niin alhainen, että luonnolliset kannustimet työn-

tekoon säilyvät tai sitten köyhät alistetaan tarkkailtaviksi ja rangaistaviksi.

Vasemmiston piirissä suosittua kolmatta vaihtoehtoa, korkeaa vastikkeetonta perustuloa tai muuta korkeaa vastikkeetonta sosiaaliturvaa ei ole mahdollista toteuttaa. Esimerkiksi Vasemmistoliiton Anna Kontula kirjoittaa blogissaan, että terve ihminen on ”puuhakas” ja luontaisesti aktiivinen, eikä siksi usko sosiaaliturvan passivoivan.

Tämä on varmaankin totta, mutta kenenkään luontainen puuhakkuus ei suuntaudu päivittäiseen kahdeksan tunnin istumiseen kaupan kassalla. Ja tämä on kuitenkin se, mihin pienituloisia työttömiä pitää kannustaa, koska sellaisia töitä heidän on tehtävä elättääksensä, ainakin tässä talouden kehitysvaiheessa.

Näin ollen korkean sosiaaliturvan edellytys on väistämättä se, että ihmiset pakotetaan töihin. Sosiaaliturva, jonka tarkoitus oli vapauttaa ihmiset köyhyydestä, johtaakin vapauden menettämiseen.

Ehkä tässä on vielä syytä huomauttaa, että vapaudenriistosta on tullut suuri ongelma huonosti toimivien työmarkkinoiden vuoksi. Tämä on johtanut siihen, että meillä on niin paljon työttömiä pakkotoimenpiteiden piirissä. Mutta työmarkkinoiden ongelmat ovat toisen kirjoituksen aihe.

KAIKKEA MAHDOLLISTA SYYNÄTÄÄN

Myös sinun terveytesi, ruokailutottumuksesi, harrastuksesi, alkoholinkäyttösi, tupakointisi, asuinpaikkasi ja lisääntymispäätöksesi ovat hyvinvointivaltiossa kaikkien muiden asia.

Hyvinvointivaltiossa kaikista yksityisistä päätöksistä, jotka vaikuttavat työllistymiseen, työkykyyn, veronmaksuun ja julkisiin menoihin tulee kaikkien muiden asia. Mikään ei ole yksityistä, koska kaikilla päätöksillä on vaikutusta siihen, oletko hyvinvointivaltion maksu- vai saamapuolella.

Tämä näkyy yrityksinä holhota ja rajoittaa epäterveellistä käyttäytymistä, puuttua julkisella väliintulolla ihmisten lisääntymistahtiin ja perheen työnjakoon, samoin kuin vaikkapa asuinpaikkaan. Järjestelmään liittyy pyrkimys rajoittaa ihmisten vapautta julkisen talouden tasapainottamiseksi.

Leenan huoli Liisan työllistymisestä voisi yhtä hyvin olla huoli hänen elintavoistaan. Kun Liisa esimerkiksi syö väärin, juo alkoholia, käyttää muita päihteitä, tupakoi, ei harrasta liikuntaa tai ottaa muita riskejä, hänen elintapansa voivat alentaa hänen työ- ja veronmaksukykyään tai lisätä tarvetta tulonsiirroille ja julkisille palveluille. Jos näin käy, Liisan elintavat ovat myös Leenan ongelma.

Samaan aikaan hyvinvointivaltion tarjoama vakuutus eristää Liisan osittain hänen omien huonojen valintojensa vaikutuksilta.

Julkinen terveydenhuolto ja sosiaaliturva pitävät huolta siitä, että huonon terveyden vaikutukset, jotka toki ovat ankaria, ovat pikkuisen vähemmän kamalia. Sitä vartenhan hyvinvointivaltio juuri on olemassa.

Näin Leena alkaa tuntea kovaa epäluuloa Liisan elämäntapoja kohtaan. Syntyy kiusaus pyrkiä hallitsemaan ja holhoamaan Liisan terveystyöskäytymistä aivan samoin kuin hänen työnhakuun. Kenties Leena vaatii erilaisia rajoituksia päihteiden saatavuuteen, kenties ankaraa valistusta, kieltoja ja erilaisia haittaveroja.

Hyvinvointivaltio synnyttää loputtomasti viranomaiskirjallisuutta, jossa pohditaan milloin minkäkin huonon elintavan kustannuksia. Jo raporttien otsikot kertovat mistä on kysymys: "Arvio eräistä alkoholien ja huumeiden käytön aiheuttamista välillisistä kustannuksista", "Epäterveellinen ruokavalio, vähäinen liikunta ja polarisaatio? Syyt, kustannukset ja ohjaustoimet", "Lihavuuden kustannuksia", "Menetetyn työpanoksen kustannus" ja "Tupakoinnin yhteiskunnalliset kustannukset ja niiden arviointimenetelmät".

Tämäntyyppisissä raporteissa pohditaan lähinnä sitä, kuinka paljon ihmisten väärinä pidetyt päätökset maksavat kaikille muille veronmaksajille. Usein ratkaisuna pidetään yhteiskunnallisen kontrollin lisäämistä ja vapauden vähentämistä.

Edes Liisan lisääntymispäätös ei ole Leenalle yhdentekevä niin kuin se vapaassa yhteiskunnassa olisi. Liisan lasten koulutus ja terveydenhuolto tulevat merkittävässä määrin Leenan maksettavaksi. Toisaalta Liisan lapset ovat tulevia veron- ja eläkkeenmaksajia. Joka tapauksessa Leena kalkyloi raivokkaasti, mikä olisi hänen kannaltaan optimaalinen Liisan lisääntymisstrategia.

Myös Liisan asuinpaikka kiinnostaa Leenaa. Mitä korkeamman tuottavuuden alueella Liisa asuu, sitä enemmän veroja hän maksaa ja sitä enemmän hän osallistuu hyvinvointivaltion maksamiseen.

Jos Liisa asuu syrjäseuduilla, hänestä yleensä tulee hyvinvointivaltion maksajan sijasta nettosaaja, koska työpaikkoja ei ole tarjolla ja Liisa joutuu elämään sosiaaliturvan varassa. Ilman hyvinvointivaltion tulonsiirtoja Liisalla olisi luontaiset kannustimet muuttaa työn perässä. Hyvinvointivaltiossa korkeat verot syöväät merkittävän osan muuttamisen hyödyistä.

KESKILUOKKA TUHLAA ITSE OMAN VAPAUTENSA

Keskiluokan vapaudelle hyvinvointivaltio tuottaa täysin toisenlaisen ongelman. Keskiluokan vapautta eivät riistä tarkailevat ja rankaisevat viranomaiset, vaan keskiluokka itse.

Keskiluokkahan mielellään mahtaillee olevansa nimenomaan hyvinvointivaltion maksaja. Todellisuudessa merkittävä osa hyvinvointivaltion tulonsiirroista kohdistuu hyvin toimeentuleviin.

Esimerkiksi EVAn *Me olemme keskiluokka* -kirjassen laskelmien mukaan keskituloiset saavat enemmän tulonsiirtoja kuin maksavat tuloveroja. Vuonna 2016 keskituloiset maksoivat veroja ja veronluonteisia maksuja 24 miljardia euroa, mutta saivat tulonsiirtoja 25,5 miljardia euroa.

Vaikka ansiosidonnaisia eläkkeitä ei laskettaisi mukaan, hyvätuloiset saavat merkittävän osan kaikista tulonsiirroista ja lisäksi he käyttävät merkittävän osan julkisista palveluista.

Näin suuri osa hyvinvointivaltiosta on keskiluokan rahojen kierrättämistä takaisin keskiluokalle itselleen. Ja juuri tästä syntyy ongelma.

Nykyinen hyvinvointivaltio tarjoaa keskiluokalle runsaasti erilaisia ”oikeuksia” ja ”vapauksia”, joilla he itse vievät vapauden ja rahat toinen toisiltaan. Näiden vapauksien ja oikeuksien toimintaperiaate on juuri äsken mainitsemani varojen kierrätys.

Hyviä esimerkkejä näistä oikeuksista ovat oikeus ”ilmaiseen” yliopistokoulutukseen ja ”oikeus” pitää tulotaso ennallaan lasten hankinnan yhteydessä. Ilmainen yliopisto

ei tietenkään ole ilmainen, vaan se kustannetaan kaikilta muilta kerätyillä varoilla. Yhtä lailla oikeus pitää tulotaso ennallaan lasten hankinnan yhteydessä on oikeus toisten rahoihin.

Oikeus toisten rahoihin on yhtä kuin kutsu tuhlaamaan.

Nämä oikeudet ovat oikeuksia käyttää verovaroja eli muiden rahoja omaksi hyödykseen. Näin ne poikkeavat radikaalisti tavanomaisista vapausoikeuksista, jotka turvaavat yksilöä julkiselta vallalta.

Oikeus toisten rahoihin on yhtä kuin kutsu tuhlaamaan. Jokainen käyttää omia rahojaan säästeliäästi, mutta toisten ei. Myöntämällä itselleen ”vapauksia” ja ”oikeuksia”, keskiluokan edustajat tuhlaavat toisten rahat, joten kaikki köyhtyvät.

Hyvinvointivaltion hyväosaisille suunnatut avokätiset palvelut ja tulonsiirrot eristävät hyväosaiset omien päätöstensä seurauksista. Näin keskiluokan oikeuksista ja vapauksista on tuloksena massiivisia kannustinongelmia ja järjetöntä päätöksentekoa: Kun joku muu maksaa laskun, kukaan ei ota huomioon asioiden kustannuksia. Ja kun ihmisen päätöksen hyödyistä suuri osa valuu muille, kukaan ei ota huomioon asioiden hyötyjä.

SULLE JA MULLE, VALTION KAUTTA

Tarkastellaan tilannetta, jossa sankarimme Liisa ja Leena ansaitsevat yhtä paljon. Kumpikin kuuluu keskiluokkaan, ja kummankin ansiotaso on vaikkapa 5 000 euroa. Alkutilanteessa ei ole mitään hyvinvointivaltiota, eikä siis mitään veroja.

Sekä Liisa että Leena ovat välillä poissa töistä vanhempainvapaalla. Kun hyvinvointivaltiota ei ole, töistä poissaolo maksetaan omasta pussista.

Kumpikin haluaa olla vanhempainvapaalla viidesosan työurastaan, joten ansiotaso putoaa 4 000 euroon. Työstä poissaolo maksaa siis 1 000 euroa menetettynä tulona kummallekin.

Sitten Liisa ja Leena päättävät, että universaalin hyvinvointivaltion nimissä kaikilla täytyy olla oikeus säilyttää tulotaso ennallaan vanhempainvapaan aikana. Kun keran kaikki ovat olleet viidesosan työurastaan vanhempainvapaalla, tältä ajalta voidaan maksaa verovaroista vanhempainrahaa.

Vanhempainrahan korvausasteeksi määritellään 100 prosenttia, joten se on vapaan vuoksi menetetyn palkan suuruinen, eli 1 000 euroa. Vanhempainraha määrätään verolliseksi, ja siitä maksetaan samaa veroa kuin palkastakin. Uudistus nostaa Liisan ja Leenan bruttotulot takaisin 5 000 euroon, jonka kumpikin tienaisi ilman vanhempainvapaata.

Valtiolle syntyy vanhempainrahamenoja, joten tarvitaan verotusta. Liisan ja Leenan on mietittävä veroprosentti,

joka kattaa yhteensä 10 000 euron bruttotulosta perittyinä 2 000 euron menot.

Pitkään pohdittuaan Liisa ja Leena havaitsivat, että sopiva veroprosentti on 20. Kumpikin tienaa työssä ollessaan 4 000 euroa, ja saa lisäksi verovaroista kustannettua vanhempainrahaa 1 000 euroa. Yhteensä 5 000 euron tuloista täytyy maksaa veroa 1 000 euroa.

Kummankin nettotulo on siis verojen jälkeen 4 000 euroa. Se on täsmälleen sama kuin nettotulo oli ennen vanhempainrahaa. Vanhempainrahasta ei siis ole mitään hyötyä.

Tulos ei ole yllättävä. Kun Liisa ja Leena loivat ”oikeuden” vanhempainrahaan, maailmaan ei tullut yhtään enempää varallisuutta. Se, että vanhempainraha kiertää valtion kautta, ei tee taianomaisesti kenestäkään rikkaampaa.

Päinvastoin: varojen kierrättäminen valtion kautta synnyttää kustannuksia, koska vanhempainrahajärjestelmän hallinnointi luultavasti maksaa jotakin. Näin siis vanhempainrahajärjestelmän olemassaolo köyhdyttää Liisaa ja Leenaa. Valtion kautta kierrättämisen kustannukset ovat puhdasta hävikkiä.

Mutta asiat voivat itse asiassa olla vieläkin pahemmin. Liisa ja Leena päättävät nyt, että vanhempainrahakokeilu on niin suuri menestys, että sitä pitää laajentaa. Kumpikin saa nyt oikeuden nauttia vanhempainrahaa viidesosan sijasta kaksi viidesosaa koko työurastaan. Vanhempainrahan korvaustaso on edelleen 100 prosenttia.

Diili on niin hyvä, että Liisa ja Leena ottavat kaiken irti vanhempainvapaasta. He työskentelevät entisen 80 pro-

sentin sijasta enää 60 prosenttia ajastaan. Työssäoloajan bruttopalkka siis alenee 3 000 euroon, ja vanhempainraha on 2 000 euroa, joten bruttotulot pysyvät ennallaan. Mutta koska sankarit työskentelevät nyt entistä vähemmän, talouden kokonaistuotanto ja siten jaettavissa oleva varallisuus pienenee.

Yhteensä Liisan ja Leenan bruttotulot ovat yhä 10 000 euroa, mutta nyt niistä on katettava yhteensä 4 000 euron menot. Veroprosentti nousee nyt 40:een.

Koska bruttotulot säilyvät ennallaan, nettotulojen on laskettava. Liisa ja Leena saavat kumpikin nettona käteen enää 3 000 euroa entisen 4 000 euron sijasta.

Vanhempainvapaa-oikeuden pidentäminen siis köyhdyttää Liisaa ja Leenaa, mikä ei ole mitenkään yllättävää. Kumpikin vähentää työntekoa, joten koko yhteiskunnan käytettävissä oleva varallisuus pienenee.

MUIDEN RAHOIHIN SYNTYY KIERO SUHDE

Tarkkaavainen lukija varmaankin pohtii ainakin kahta asiaa. Ensimmäinen on se, että mistä tiedetään Liisan ja Leenan köyhtyneen. Voihan olla, että pidempi vapaa on alempien tulojen arvoinen?

Tämä ei ole mahdollista. Mikään ei estänyt Liisaa ja Leenaa pitämästä pidempää vapaata silloin kun oikeutta vanhempainrahaan ei vielä ollut olemassa. He olisivat silloinkin voineet valita täsmälleen samat tulot ja yhtä pitkän vapaan. Mutta he eivät tehneet niin, joten pitkä vapaa köyhdyttää heitä.

Toinen, tärkeämpi kysymys on se, miksi ihmeessä Liisa ja Leena eivät tajua tätä ongelmaa ja muuta käyttäytymistään. Hehän voisivat päättää pitää alkuperäisen mittaisen vapaan uusista oikeuksistaan huolimatta, jolloin koko ongelma poistuisi.

Tarkastellaanpa tarkemmin hyvinvointivaltion tuottamia kieroja kannustimia. Oletetaan, että Liisa ja Leena ovat tajunneet ongelman ja tyytyvät lyhyempään vapaaseen.

Kaikki on kuten ennenkin: kummankin bruttotulot ovat 5 000, nettotulot 4 000 euroa, valtion menot 2 000 euroa ja veroprosentti on 20. Mutta Liisa alkaa pohtia vielä kerran, mitä hänen kannattaa tehdä.

Liisa miettii mitä tapahtuu, jos hän sittenkin pitää pidemmän vapaan. Ainakin hyvinvointivaltion menot nousevat 1 000 eurolla.

Jos Leena pitäytyy päätöksessään pitää vain lyhyt vanhempainvapaa, Liisan pitkä vapaa nostaa hyvinvointivaltion yhteenlasketut menot 3 000 euroon. Liisan vanhempainrahaan menee 2 000 euroa ja Leenan meno on edelleen 1 000.

Veroja on siis nyt kerättävä 10 000 euron bruttotulosta 3 000 euroa. Kummankin maksettavaksi lankeavat 1 500 euron verot ja nettotulot putoavat 3 500 euroon. Kummankin nettotulot ovat siis 500 euroa alemmat kuin aikaisemmin.

Mutta onnekas Liisa tekee huomattavasti vähemmän työtä kuin ennen ja huomattavasti vähemmän työtä kuin Leena. Jos molemmat pidentäisivät vapaataan, kumpikin maksaisi siitä täyden hinnan eli 2 000 euroa. Mutta jos

vain toinen pidentää vapaata, pidentäjä maksaa vain 500 euroa lisää, ja se, joka ei pidennä, lahjoittaa hänelle toiset 500 euroa vanhempainrahaa.

Liisa saa siis pidemmän vanhempainvapaan puoleen hintaan, koska puolet sen kustannuksista menee Leenan maksettavaksi. Tämä on jo niin hyvä diili, että Liisan tosiaan kannattaa pitää se pidempi vapaa.

KAIKKI YRITTÄVÄT HYÖTYÄ, KAIKKI KÖYHTYVÄT

Tietysti Leena tajuaa, että hän joutuu maksajaksi, jos hänkin ei pidä pidempää vapaata. Kumpikin pitää pidemmän vapaan, ja kaikki köyhtyvät sen tuloksena.

Näin Liisa ja Leena maksavat siis lopulta oman vanhempainrahansa itse, ja oman työntekonsa vähentämisen itse. Antamalla itselleen ”oikeuden” palkalliseen vanhempainvapaaseen he köyhdyttävät itse itseään. Kysymys on hölmöläisten peitonjatkamisesta.

Mutta he eivät voi hölmöilylleen mitään hyvinvointivaltion logiikan vuoksi. Kun itse päättää pitää pitkän vapaan, sen kustannuksen maksavat suureksi osaksi kaikki muut. Kukaan ei jätä ilmaista lounasta käyttämättä, ja sen seurauksena lounas lakkaa olemasta ilmainen.

Tämä mekanismi on todellisuudessa paljon vahvempi kuin kahden hengen esimerkkitaloudessa. Oma päätös käyttää hyödyksi oikeuksia tulonsiirtoihin, kuten vanhempainetuksiin, ei vaikuta omaan verotukseen millään tavalla, koska se hajaantuu miljoonien veronmaksajien maksettavaksi.

Mutta tälläkin kertaa tarinan opetus on selvä. Hyvinvointivaltion laajentaminen sen olennaisen vakuutusluonteen ulkopuolelle ja erilaisten toisten rahoilla toteutettavien ”oikeuksien” luominen on tuhoisaa.

Ei tarvitse olla taloustieteilijä (vaikka se kyllä auttaa) tajutakseen, että jos kaikilla on oikeus tehdä mitä huvittaa toisten rahoilla, seuraukset ovat huonot. Seuraukset ovat huonot hyvin ennustettavalla tavalla.

Vapaus on aina tavalla tai toisella rajoitettua.

Kun kaikki yrittävät vimmaisesti käyttää toisten rahoja omaksi hyväkseen, kaikki lopulta köyhtyvät. Pyrkimys ihmisten valinnanvapauden ja oikeuksien lisäämiseen surkastaa lopulta kaikkien vapautta. Vapaus kokonaisuutena ei lisääny, sen rajat ainoastaan katoavat näkyvistä.

Kun jokainen käyttäytyy ikään kuin rajoja ei olisi, lopputuloksena kaikkien vapaus vähenee. Vapaus on aina tavalla tai toisella rajoitettua, ja viisas valinnanvapauden käyttö edellyttää rajojen havaitsemista.

Hyvinvointivaltion on syytä pysyä lestissään. Sen tehtävä on toimia keskinäisenä vakuutuksena huono-osaisuutta vastaan. Huono-osaisuutta vastaan suunnatulla vakuutuksella on kustannuksensa ja kannustinvaikutuk-

sensa, mutta niitä on jossakin määrin pakko sietää, koska vakuutus on niin hyvä asia.

Hyvinvointivaltion laajentaminen keskiluokan luksus-etuuksiin on pahasta. Hyväosaiset eivät tarvitse julkisen sektorin tarjoamaa vakuutusta.

Keskiluokalle suunnatut ”oikeudet” eivät kuulu hyvinvointivaltioon, ne eivät ole vakuuttamista huono-osaisuutta, vaan omien valintojen seuraamuksia vastaan. Ihmisten suojaaminen omilta valinnoilta ei ole hyödyllistä, vaan haitallista.

”ILMAISEN” YLIOPISTOKOULUTUKSEN SUDENKUOPAT

Maksuton yliopisto on tulonsiirto rikkaille. Kun opiskelusta ei joudu maksamaan lukukausimaksua ja vielä saa opintotukea, opintojen venyttämisenkin maksaa joku muu.

Opintojen venyminen ei ole ainoa kannustinongelma, jonka ”oikeus” maksuttomaan yliopistoon aiheuttaa. Liisa ja Leena valottavat tätäkin asiaa, kun tällä kertaa sankarimme pohtivat millaisen yliopistokoulutuksen he hankkivat. Valittavana ovat mannermainen filosofia (mannermaisuus on tässä erittäin tärkeä ominaisuus) tai kemian tekniikan opinto-ohjelma. Kummankin tutkinnon tuotantokustannus on 2 000 euroa.

Filosofille maksetaan vaatimatonta 2 000 euron palkkaa, mutta opiskelu on miellyttävää ja työkkin tuottaa sisäistä tyydytystä yhteensä 3 000 euron edestä. Näin filosofian opiskelujen jälkeinen hyvinvointi on yhteensä 5 000 euron arvoinen.

Kemian tekniikan opinnot eivät ole sisäisesti kovin antoisia (anteeksi kaikki kemian tekniikkaan intohimoisesti suhtautuvat), mutta palkka on 6 000 euroa.

Palkkataso ilman yliopistokoulutusta olisi 1 000 euroa. Toisin sanoen sekä filosofian että kemian tekniikan opinnot nostavat työntekijän tuottavuutta ja palkkaa. Filosofian opintojen aikaansaama tuottavuusnousu on 1 000 euroa, kemian tekniikan 5 000 euroa.

Filosofian opintojen yhteiskunnallinen arvo on siis niiden tuottama tuottavuusnousu 1 000 euroa, sisäinen tyydytys 3 000 euroa vähennettynä tuotantokustannuksella 2 000 euroa eli 2 000 euroa. Kemian tekniikan tutkinnon arvo on tuottavuusnousu 5 000 vähennettynä tuotantokustannuksella eli 3 000 euroa.

Täydellisessä maailmassa sekä Liisan että Leenan pitäisi valita kemian tekniikan opinnot. Tämä ei johdu suuremmasta palkasta, emme toki halua olla mitään ankeita materialisteja. Kysymys on siitä, että filosofian opinnot eivät sisäinen tyydytys mukaanluetunakaan ole yhtä arvokkaita kuin kemian tekniikan.

Jos Liisa ja Leena maksavat yliopistotutkintonsa itse, he valitsevat viisaasti kemian tekniikan. Kumpikin vertaa 2 000 euron lukukausimaksua tutkinnon tuottamaan hyötyyn.

Vähän aikaa mietittyään he ymmärtävät vastustaa mannermaisen filosofian tuottaman sisäisen tyydytyksen seireenikutsumaa ja valitsevat kemian tekniikan. He pystyvät tekemään järkevän päätöksen, koska tutkinnon koko arvo ja kaikki kustannukset kohdistuvat heihin itseensä.

Toisin on, jos yliopistokoulutus tuotetaan verovaroin, eli siitä tulee maksuton. Tällainen verovaroin rahoitettu "oikeus" ei lisää lainkaan käytettävissä olevaa varallisuutta, mutta mahdollistaa väärien valintojen kustannusten siirtämisen muille veronmaksajille. Tämä tuottaa kierot kannustimet, ja ihmiset tekevät omalta ja yhteiskunnan kannalta älyttömiä ratkaisuja.

Oletetaan siis, että Liisa ja Leena myöntävät itselleen oikeuden verorahoilla rahoitettavaan maksuttomaan yliopistokoulutukseen. Ajatellaan ensin tilannetta, jossa kumpikin hankkii kemian tekniikan koulutuksen, joka siis on yhteiskunnallisen hyvinvoinnin kannalta oikea ratkaisu.

Opintojen päätyttyä kumpikin saa siis bruttopalkkana kemian tekniikasta valmistuneelle kuuluvan 6 000 euroa. Mutta tieteen ”ilmainen” yliopistokoulutus on maksettava veroilla. Koulutuksen kokonaiskustannus on kaksi kertaa 2 000 euroa, ja niin kummankin on maksettava 2 000 euroa veroa. Tilanne on siis heidän kannaltaan aivan sama kuin tilanteessa, jossa raha perittiin lukukausimaksuna.

Kokonaishyvinvointi on edelleen sama kuin tutkinnon yhteiskunnallinen arvo, eli 4 000 euroa. Kuten vanhempainvapaiden tapauksessa ”oikeuksien” luominen ei lisää kokonaisvarallisuutta eikä vie todellisia kustannuksia minnekään. Mitään ei tapahdu, paitsi jos käyttäytyminen muuttuu.

Mitä jos Liisa sittenkin valitsisi mannermaisena filosofian? Liisan palkka putoaisi 2 000 euroon, mutta verotkin vähenisivät. Liisa maksaisi enää vain neljäsosan 4 000 euron verotaakasta, eli 1 000 euroa. Hänen kokonaishyvinvointinsa olisi siis 1 000 euroa nettopalkkaa ja 3 000 euroa sisäistä tyydytystä.

Toisin sanoen Liisa saa saman hyvinvoinnin, siis 4 000 euroa, kuin kemian tekniikan opinnoista. Tämä johtuu siitä, että sisäisestä tyydytyksestä ei peritä veroa, toisin kuin palkasta. Liisa siis saa puolet tutkintonsa kustannuksesta tulonsiirtona korkeita veroja maksavalta Leenalta.

Kenties Liisa siis sittenkin valitsee filosofian opinnot, koska Leenan ystävällisesti subventoimana ne ovat yhtä kannattavia kuin kemian tekniikankin. Mutta jos Liisa valitsee filosofian, Leena joutuu maksamaan paitsi oman tutkintonsa, myös puolet Liisan tutkinnosta.

Leena maksaa veroja 3 000 euroa 6 000 palkasta. Kova verotus saa Leenankin harkitsemaan filosofian opintoja. Jos Leena

lukisi tekstianalyysiä, hänenkin palkkansa putoaisi 2 000 euroon. Samalla hän saisi 3 000 euron verran sisäistä tyydytystä.

Tämän lisäksi Leenan verot laskisivat 2 000 euroon. Toisin sanoen hänen hyvinvointinsa olisi tekstianalytikkona sama 3 000 euroa kuin jos hän pitäytyisi alkuperäisessä suunnitelmassa ja opiskelisi kemian tekniikkaa.

Kenties Leenakin siis vaihtaa filosofiaan. Mutta siinä tapauksessa kumpikin tietenkkin maksaa oman tutkintonsa kokonaan, koska kummankin tulot ja siten verot ovat samat.

Liisan ja Leenan "oikeus" maksuttomaan yliopistoon on saanut heidät kummatkin valitsemaan huonon tutkinnon ja tehnyt heidän yhteiskunnastaan 2 000 euroa köyhemmän. Verovaroin rahoitettu "oikeus" mahdollistaa väärin valintojen kustannusten siirtämisen muille veronmaksajille. Se tuottaa kierot kannustimet, ja ihmiset tekevät omalta ja yhteiskunnan kannalta älyttömiä ratkaisuja.

Usein väitetään, että verotus toimii eräänlaisena lukukausimaksuna. Maksurasituksen kannalta on toki yhdentekevää maksaako opintonsa veroina vai lukukausimaksuina, mutta opiskelun kannustimien näkökulmasta kysymys on aivan eri asiasta. Lukukausimaksuina maksetut kustannukset ohjaavat opiskelemaan nopeasti ja aloja, joissa opiskelun aikaansaama tuottavuuslisä ja tutkinnon muut ominaisuudet ovat tasapainossa.

Veroina maksettu opiskelu kannustaa opiskelemaan pitkään, koska muut maksavat suurimman osan pidennetyistä opinnoista. Se kannustaa myös valitsemaan huonosti palkattuja aloja. Koska vain palkasta joutuu maksamaan veroa, opintojen kustannuksia siirtyy muiden maksettavaksi.

EPÄILYTTÄVÄ, EPÄILYTTÄVÄMPI, MAAHANMUUTTAJA

Maahanmuuton vastustajat väittävät usein, että vapaa maahanmuutto ei ole yhteensopiva hyvinvointivaltion kanssa. Ketään ei varmaan yllätä, että perussuomalaisten puheenjohtaja Jussi Halla-aho on blogissaan esittänyt tällaisia näkemyksiä.

Liberaalipiireissäkin ajatus hyvinvointivaltion ja maahanmuuton ristiriidasta on yleinen, vaikka maahanmuuttoon ei suhtaudutakaan yhtä intensiivisesti. Esimerkiksi taloustieteen professori Vesa Kanninen on esittänyt samansuuntaisia ajatuksia *Kanava*-lehteen kirjoittamassaan esseessä.

Vaikka väite on liian jyrkkä, siinä on toki jotain perää. Tarkastellaan asiaa työperäisen maahanmuuton kannalta, humanitääriin maahanmuuttohan on eri asia.

Periaatteen tasolla vapaa liikkuvuus – vapaus asua ja työskennellä siellä missä haluaa – on yksi taloudellisesti hyödyllisimmistä ja tärkeimmistä vapauksista. Yleensä se tunnustetaan, kun puhutaan maan sisäisestä muutosta. Kaikille on selvää, että mahdollisuus muuttaa Kainuusta työn perässä Helsinkiin on kaikkien oikeus ja merkittävä taloudellista hyvinvointia lisäävä seikka.

Maahanmuuttajat ovat usein varsinkin juuri maahan tullessaan alhaisen tuottavuuden työntekijöitä. Tästä poikkeuksen tekevät vain harvalukuiset asiantuntijamaahanmuuttajat.

Maahanmuuttajien tuottavuustaso ja siten saavutettavissa oleva tulotaso voi olla vielä alhaisempi kuin niiden

paikallisten ihmisten, joilla tuottavuustaso on alhainen. Tätä ei pitäisi nähdä sinänsä minään ongelmana.

BILJONALUOKAN DYNAMO TAI RASITE

Vaikka maahanmuuttajan tuottavuus olisi alhainen Suomen yleiseen tasoon nähden, hänen tuottavuutensa voi Suomessa nousta moninkertaiseksi verrattuna lähtömaahan.

Maahanmuuttajalle työllistyminen paikallisesti alhaisella palkalla voi siis olla todella merkittävä elintason nousu. Juuri tästä vapaan liikkuvuuden ihmiskuntaa rikastuttava voima syntyy.

Tutkimuksen mukaan erittäin suuri osa ihmisten välisistä tuottavuuseroista selittyy asuinpaikkojen eroilla, ei ihmisten henkilökohtaisten ominaisuuksien eroilla. Sama ihminen rikkaassa maassa on valtavan paljon tuottavampi ja siten rikkaampi kuin köyhässä. Alan johtavien tutkijoiden Michael Clemensin ja Lant Pritchettin mukaan sama henkilön tuottavuus kehittyneissä maissa voi olla moninkertainen verrattuna hänen tuottavuuteensa kehitysmaissa.

Tavaroiden, pääomien ja ajatusten vapaa liikkuvuus rikastuttaa ihmiskuntaa koko ajan. Ihmisten liikkuvuus on voima, jonka hyödyt odottavat poimijaa.

Clemens kirjoittaakin biljoonista dollareista, jotka on jätetty kadulle lojumaan estämällä ihmisten vapaa liikkuvuus paremman elämän perässä. Vapaan liikkuvuuden hyötyjä on tietenkin vaikea arvioida, mutta eri lähestymis-

tavoilla kehitystaloustieteilijät ovat päätyneet tuloksiin, joiden mukaan ihmiskunnan hyvinvointi voisi moninkertaistua, jos liikkuvuuden esteitä poistetaan.

Maahanmuuttajien vaikutus alkuperäisten asukkaiden palkkatasoon ja työllisyyteen on tutkimustiedon perusteella yllättävän pieni tai jopa olematon. Näin arvioivat esimerkiksi Matti Sarvimäki ja Dominik Hansgartner talouspolitiikan arviointineuvostolle tekemässään tutkimuskatsauksessaan, joka koski Euroopan pakolaiskriisiä.

Liikkuvuuden salliminen on tehokkainta mahdollista kehityspolitiikkaa. Mikään muu kehitysyhteistyön muoto ei voi moninkertaistaa kohteena olevien ihmisten elintasoja ilman, että se maksaa kenellekään muulle juuri mitään.

Hyvinvointivaltio aiheuttaa kuitenkin tässäkin ongelmia. Se pakottaa meidät ajattelemaan tulijoita maksajina tai saajina ja unohtamaan näkemyksen siitä, että maahanmuuttaja on parempaa elämää etsivä lähimmäinen.

Hyvinvointivaltion kyyninen logiikka pakottaa meidät epäilemään maahanmuuttajan työhaluja, aivan samalla tavalla kuin pienituloisten työttömien. Maahanmuuttajan työnteon kannustimet voivat nimittäin olla samalla tavalla heikot. Koska maahanmuuttajan tuottavuus on yleensä muuta väestöä alempi, sosiaaliturvajärjestelmä takaa lähes saman toimeentulon kuin saapujan mahdollinen palkkataso aluksi olisi.

Alkuperäiset asukkaat siis pelkäävät, että maahan on saapumassa hyvinvointivaltion nettosaaja, eikä nettomaksaja. En muuten esitä tässä pelkkää teoreettista pohdiske-

lua. Kun maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista keskustellaan, näkökulmana on yleensä maahanmuuton vaikutus julkiseen talouteen.

Esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden ja Suomen Pankin maahanmuuton taloudellisia vaikutuksia käsittelevissä raporteissa keskitytään pelkästään julkistaloudellisiin vaikutuksiin. Maahanmuuton maahanmuuttajaa rikastavaa vaikutusta tuskin mainitaan. Maahanmuuttaja on joko julkistaloudellinen rasite tai sitten huoltosuhteen pelastaja ja vanhushoivan maksaja, ei ihminen, jolla on vapaus etsiä parempaa elämää.

EPÄLUULO PANEE RAJAT KIINNI

Pohditaan asiaa taas tarinan avulla. Liisan ja Leenan yhteiskuntaan on saapumassa uusi jäsen, Layla. Layla suunnittelee ahkeroinensa uudessa kotimaassaan. Hän haluaa edetä työurallaan ja kouluttaa myöhemmin lapsensa korkeammin kuin mihin hänellä itsellään on ollut mahdollisuuksia.

Layla tietää, että hänen on aloitettava pohjalta. Hänen alkupalkkansa on vain 1 500 euroa, mikä on kuitenkin huomattavasti korkeampi kuin hänen palkkansa alkupeiräisessä kotimaassaan, joka oli 300 euroa.

Maassa jo asuvat Liisa ja Leena käyvät töissä ja tienaaivat kumpikin yhtä paljon, vaikkapa 5 000 euroa molemmat. Yhteiskunnassa on 1 000 euron tulonsiirto työttömiä varten, mutta koska Liisa ja Leena ovat töissä, kukaan ei tarvitse tulonsiirtoa. Oletetaan lisäksi, että muut julkiset menot ovat 3 000 euroa.

Julkiset menot rahoitetaan tasaverolla. Liisa ja Leena elävät siis suhteellisen mukavasti, kumpikin maksaa veroa 1 500 euroa eli 30 prosenttia.

Jos maahan pyrkivä Layla menee suunnitelmansa mukaisesti töihin, siitä hyötyvät myös Liisa ja Leena. Julkiset menot kasvavat nimittäin vain vähän Laylan tulon vuoksi.

Esimerkiksi terveyspalveluissa on suurtuotannon etuja, joten väestömäärän kasvu ei nosta kaikkia julkisia menoja täysin suoraviivaisesti. Arvioidaan vaikka, että Laylan tulo kasvattaa julkisia menoja 400 euroa 3 400 euroon.

Kun Layla menee töihin ja saa palkkaa 1 500 euroa, kolmen hengen yhteiskunnan kokonaistulot nousevat 11 500 euroon. Kun tästä potista rahoitetaan 3 400 euroon nousevat julkiset menot, kaikkien veroprosentti jää pikkuisen alle 30 prosenttiin.

Maahanmuuttaja Layla kasvattaa siis hieman Liisan ja Leenan nettotuloja, mikä on toki heistä erittäin myönteistä. He ovat jo toivottamassa Laylaa tervetulleeksi. Mutta sitten Liisa ja Leena muistavat 1 000 euron tulonsiirron olemassaolon.

Entä jos Layla ei menekään töihin? Silloin Liisan ja Leenan on rahoitettava samoina pysyvistä tuloistaan 4 400 euron menot entisen 3 000 asemesta.

Liisa ja Leena alkavat pohtia Laylan heikkoja kannustimia. Laylahan tienaisi töissä vain 1 500 euroa, mutta voisi saada 1 000 euroa käteen tekemättä mitään. Liisa ja Leena eivät tiedä mitään Laylan kunnianhimoisista suunnitelmista, eikä Laylalla ole mitään keinoja viestittää uskottavasti aikomuksistaan.

Liisa ja Leena panevat rajat kiinni. Päätös huonontaa kaikkien hyvinvointia. Erityisen valitettava päätös on Laylalle, jonka suunnitelmat paremmasta elämästä kariutuvat.

Surullisen tarinan opetus on se, että hyvinvointivaltion olemassaolo panee epäilemään parempaa elämää etsimään muualta saapuvien motiiveja. Epäily on sama, joka kohdistuu alkuperäisen väestön työttömiin.

Maahanmuuton vastustajat tekevät tästä sen johtopäätöksen, että hyvinvointivaltiota ja liikkumisen vapautta ei voida sovittaa yhteen. Minä teen tästä tarinasta kuitenkin täysin erilaisen johtopäätöksen. Minun mielestäni ongelma on hyvinvointivaltiossa, jota pitää muokata maahanmuuttomyönteisemmäksi, ei maahanmuutossa.

TERVETULOA LAITON MAAHANMUUTTO?

Yksi ratkaisu on uudistaa sosiaaliturvajärjestelmää aiemmin esitetyllä tavalla. Jos järjestelmä on sellainen, että se säilyttää luontaiset kannustimet työttömien työnhakuun, se toki kannustaa myös maahanmuuttajia työskentelemään.

Toinen ratkaisu on rajoittaa määrääjaksi maahanmuuttajien oikeutta hyvinvointivaltion tulonsiirtoihin. Tämä tuottaisi tiukat kannustimet hankkia töitä, ja veisi maahanmuuton vastustajilta näiden arvokkaimman argumentin, toisin sanoen väitteen siitä, että maahanmuuttajat tulevat tänne sosiaaliturvan perässä.

Tulonsiirtojen rajoittamisessa on tietysti ongelmia. Moni voisi pitää kahden kerroksen väen järjestelmää eetti-

sesti ongelmallisena, joku jopa perustuslain vastaisena. On kuitenkin mahdotonta nähdä ihmisten sulkemista kokonaan Suomen työmarkkinoiden ulkopuolelle jotenkin tätä eettisempänä ratkaisuna. Olisi irvokasta kieltää tasa-arvon nimissä merkittävin mahdollinen tasa-arvoteko, eli synnyinpaikasta johtuvien hyvinvointierojen tasoittaminen.

Monessa maassa maahanmuuttajien oikeuksien rajoittaminen on tehty kiertoteitse laittoman maahanmuuton avulla. Laittomasti maahantulleillahan ei ole oikeuksia sosiaaliturvaan, mutta samalla on keksitty keinoja, joiden avulla heillä on kuitenkin mahdollisuus osallistua työmarkkinoille.

Kaikki ratkaisut ovat eettistä tasapainoilua.

Esimerkiksi ekonomisti ja kapitalismi-ikoni Milton Friedman piti ilmeisesti laitonta maahanmuuttoa ratkaisuna hyvinvointivaltion ja vapaan liikkuvuuden riskiriitaan. Ainakin tämä on yksi hänen kirjeenvaihtoonsa perustuva tulkinta.

Löysä rajavalvonta yhdistettynä löysään työlupavalvontaan voi olla yksi keino hoitaa hyvinvointivaltion tuottama ongelma. Suomessa laittomaan maahanmuuttoon perustuvalla politiikalla olisi luultavasti vaikea saada poliittista

kannatusta. Siihen liittyy myös kaikenlaisia ongelmallisia lieveilmiöitä.

Kolmas keino ratkaista ongelma olisi vaatia työn perässä muuttavilta sopivan suuruista vakuutta tai panttia, jota sitten käytettäisiin tarpeen tullen hänen tulonsiirtoihinsa. Vakuus voitaisiin palauttaa sopivan työssäoloajan jälkeen. Näin muuttaminen työn perässä olisi kannattavaa, mutta sosiaaliturvan vuoksi ei.

Varmasti voidaan keksiä myös muita tapoja yrittää ratkaista maahanmuuttajien ja hyvinvointivaltion ongelma. Kaikki ratkaisut ovat tasapainoilua hyvinvointivaltion kannustinongelmien, vapaan liikkuvuuden hyötyjen ja erilais-ten eettisten kysymysten välillä.

Pääasia on, että ratkaisua yritetään. Vaihtoehtona on se, että maailman köyhien vapaus etsiä parempaa elämää vie-
dään heiltä hyvinvointivaltion puolustamisen nimissä. Se olisi kammottava lopputulos.

PALUU PERUSASIOIHIN: KESKINÄINEN VAKUUTUS

Nyt on nähty, miten hyvinvointivaltio ja vapaus ovat ristiriidassa keskenään usealla tavalla. Onko hyvinvointivaltio siis sittenkin huono asia?

Ei. Markkinataloudessa tarvitaan hyvinvointivaltiota. Ongelma on siinä, että hyvinvointivaltio on ajautunut kauas sen varsinaisesta tarkoituksesta, eli keskinäisenä vakuutusjärjestelmänä toimimisesta.

Otetaan jälleen avuksi sankarimme Liisa ja Leena ja katsotaan, miten hyvinvointivaltiota voidaan perustella. Lähdetään liikkeelle tilanteesta, jossa Liisa ja Leena eivät ole vielä syntyneetkään. Syntymänsä jälkeen Liisa ja Leena muodostavat yhteiskunnan, jossa ovat jäsenenä vain he kaksi.

Liisa ja Leena saavat etukäteen päättää millaiset institutiot ja millainen talousjärjestelmä tulevassa yhteiskunnassa on, samoin kuin sen millaista sosiaalipolitiikkaa siellä harjoitetaan.

Mutta he eivät tiedä omaa asemaansa tulevassa yhteiskunnassa. Jos yhteiskunnassa toinen on köyhä, ja toinen rikas, he eivät tiedä kummasta tulee kumpi. Sama pätee, jos yhteiskunnassa toinen on työtön, toinen työllinen, toinen terve ja toinen sairas, toinen kaunis ja toinen ruma.

KÖYHYEDEN JA SAIRAUDEN VARALTA

Ensimmäinen asia, josta Liisa ja Leena päättävät, on tietenkin se, että heidän yhteiskunnastaan tulee avoin markkinatalous. Liisa ja Leena tietävät, että markkinatalous yhdis-

tettyinä avoimeen yhteiskuntaan tarjoaa parhaat mahdollisuudet hyvään elämään.

He tietävät, ettei historia tunne yhtään yhteiskuntaa, joka olisi noussut tai edes nousemassa köyhyydestä ilman markkinataloutta ja osallistumista maailmankauppaan. He tietävät, että hintamekanismi on ainoa tapa järjestää se uskomattoman monimutkainen maiden rajat ylittävä taloudellinen yhteistyö, jota ilman kaikki ovat tuomittuja köyhyyteen.

Liisa ja Leena ovat tietoisia myös siitä, että avoin yhteiskunta on ympäristö, jossa markkinatalouden rikastuttava voima toimii parhaiten, ja ihmiset ovat vapaita tavoittelemaan itselleen tärkeitä asioita.

Koska Liisa ja Leena eivät tiedä omaa tulevaan asemaansa yhteiskunnassa, heidän on mietittävä, millaisia järjestelyjä he haluavat tulevassa yhteiskunnassa olevan sairauden, köyhyyden ja muun huono-osaisuuden varalta. Rikkauten varalta erityisiä järjestelyjä ei tarvita.

Syntyminen maailmaan on siis arvonta, jossa heitetään kolikkoa. Sovitaan yksinkertaisuuden vuoksi, että rikkaan tulotaso on 10 000 euroa ja köyhän 1 000 euroa. Jos tulee kruuna, Liisasta tulee rikas ja Leenasta köyhä. Jos tuloksena on klaava, Leenasta tulee rikas ja Liisasta köyhä.

Riskitaso on siis jokseenkin korkea. Vaikka kaikki ovat suhteellisen rikkaita markkinataloudessa, ero köyhien ja rikkaiden välillä on merkittävä.

Syntymättömät sankarimme tajuavat, että heidän on mahdollista alentaa riskitasoa keskinäisen vakuutusjärjestelmän avulla. He voivat esimerkiksi päättää, että rik-

kaalle asetetaan velvollisuus käyttää tuloistaan 10 prosenttia köyhän hyväksi. Rikas velvoitetaan vaikka maksamaan 10 prosentin vero, jonka tuotto jaetaan köyhille.

Nyt kolikonheitto tapahtuu tulotasojen 2 000 ja 9 000 välillä, eikä tulotasojen 1 000 ja 10 000 välillä. Liisan ja Leenan mielestä tämä arvonta on mukavampi, koska lopputulosten väliset erot ovat pienempiä.

Liisa ja Leena pääsisivät samaan lopputulokseen, jos kumpikin maksaisi 1 000 euron suuruisen vakuutusmaksun ja maksun tuotto eli 2 000 euroa jaettaisiin sille, joka joutuu köyhäksi.

Huomaamattaan Liisa ja Leena ovat keksineet hyvinvointivaltion. Se on veroilla ja tulonsiirroilla toteutettu keskinäinen vakuutusjärjestelmä köyhyyttä vastaan. Numerot eivät ole tärkeitä, vaan periaate.

Esimerkissä vakuutus on toteutettu tulonsiirroilla. Se voidaan toki toteuttaa osittain myös julkisesti rahoitettuna palveluina. Julkinen terveydenhuolto on samalla tavalla vakuutus sairautta ja sairauden aiheuttamaa huono-osaisuutta vastaan kuin tulonsiirto on vakuutus köyhyyttä vastaan.

Juuri tämä on hyvinvointivaltion ajatus. Hyvinvointivaltion tulonsiirrot ja palvelut muodostavat vakuutuksen köyhyyttä, sairautta ja muuta huono-osaisuutta vastaan.

Liisa ja Leena ovat vakuuttuneita siitä, että hyvinvointivaltio on hyvä keksintö. Markkinatalouden ja hyvinvointivaltion yhdistelmä on se yhteiskunta, johon he haluavat syntyä.

Liisa ja Leena innostuvat. He miettivät, että asettamalla rikkaalle vielä korkeamman veron, he voivat hävittää ris-

kin kokonaan. Sopivalla verojen ja tulonsiirtojen yhdistelmällä ei olisi mitään väliä syntykö ihminen rikkaaksi vai köyhäksi. Mutta sitten he pohtivat asiaa vähän tarkemmin.

He asettuvat ensin rikkaan asemaan, ja tajuavat, etteivät hänen korkeat tulonsa synny itsestään. Rikkaan täytyy ensin opiskella ja sitten työskennellä, kenties jopa ryhtyä yrittäjäksi tai tehdä hyödyllisiä keksintöjä. Jos kaikesta tästä saatu tulo verotetaan pois, rikas opiskelee, työskentelee, yrittää ja keksii vähemmän.

Jos varallisuutta tasataan liikaa, yhteiskunta köyhtyy.

He asettuvat myös köyhän asemaan ja tajuavat, että kaiken tasaavat tulonsiirrot hävittävät myös köyhän kannustimet hankkia oma elatuksensa. Liisa ja Leena tajuavat, että kaiken tasaaminen ei onnistu. Taloustieteelliseen kirjallisuuteen perehtyminen vahvistaa heidän johtopäätöksensä.

Markkinatalouden rikkautta synnyttävä ominaisuus perustuu nimenomaan siihen, että se kannustaa tekemään rikastuttavia asioita. Rikastuttavien asioiden tekemisestä seuraavan rikastumisen pitää merkittävässä määrin kohdistua niiden tekijään itseensä.

Yhtä lailla köyhdyttävien asioiden tekemisen köyhdyttävän vaikutuksen on kohdistuttava niiden tekijään. Jos

varallisuutta ja vastuuta tasataan liikaa, yhteiskunta köyhtyy, koska tämä rikastumisen mekanismi tuhoutuu.

Liisa ja Leena tajuaavat myös, että heidän toiveensa avoimesta yhteiskunnasta asettaa rajoituksia hyvinvointivaltiolle. Hyvinvointivaltion tulonjaon on lisäksi oltava sellainen, että sekä rikkaat että köyhät voivat hyväksyä sen. Muuten sitä on mahdotonta ylläpitää yhteiskunnassa, jossa kaikki voivat osallistua poliittiseen päätöksentekoon.

Liisa ja Leena ymmärtävät, että heidän ongelmansa onkin aavistuksen monimutkaisempi kuin miltä aluksi näytti. Hyvinvointivaltion tuottaman vakuutuksen hyödyt ovat kiistattomia, mutta hyvinvointivaltion laajuus ja järjestämistapa ovat itse asiassa vaikeita kysymyksiä.

OMIIN RAHOIHIN LIITTYY VASTUU

Markkinatalouden tehtävä on siis luoda rikkautta, ja hyvinvointivaltio on siihen liittyvä vakuutusjärjestelmä. Kuten kaikkiin vakuutusjärjestelmiin, hyvinvointivaltioon liittyy kannustinongelmia. Nämä on ratkaistava niin, ettei markkinatalouden kyky luoda rikkautta vaarannu, eikä vapaan ja avoimen yhteiskunnan periaatteista jouduta tinkimään.

Köyhän työttömän kannalta hyvinvointivaltion ongelma on se, että se synnyttää huonot kannustimet. Huonot kannustimet taas usuttavat hyvinvointivaltion työttömyyspoliisin hänen vapautensa kimppuunsa.

Ongelmaa ei koskaan voida täydellisesti ratkaista. Kannustinongelmat ovat minkä tahansa vakuutuksen, myös

hyvinvointivaltion väistämätön seuraus. Parannuksia on kuitenkin mahdollista tehdä.

Sosiaaliturvaa on muokattava niin, että se säilyttää työnteon luontaiset kannustimet niin hyvin, että pakottaminen tulee tarpeettomaksi. Sosiaaliturva ei voi olla syy kiusata ja alistaa ihmisiä. Mutta tämä tarkoittaa, että työnteon ja sosiaaliturvalla elämisen välisen kuilun on oltava riittävän suuri.

Ratkaisu on vastikkeeton sosiaaliturva, esimerkiksi perustulo. Mutta perustulon on oltava sellainen, että työn vastaanottaminen kannattaa. Tämä rajoittaa sekä perustulon että verotuksen tasoa.

Joiltakin osin perustulo olisi varmasti leikkaus nykyisiin tulonsiirtojärjestelmiin, sillä mikään ei tule ilmaiseksi. Esimerkiksi Nordean ekonomisti Olli Kärkkäinen huomauttelee elämäntehtävänä, että kannustimien parantaminen edellyttää joko sosiaaliturvan leikkauksia tai merkittäviä veronalennuksia.

Korkea perustulo ei ole mahdollinen, mutta tämän ei mitenkään välttämättä tarvitse tarkoittaa surkeaa sosiaaliturvaa.

Kannustimiin vaikuttaa myös verotuksen taso. Jos työn verotusta pystytään alentamaan, suhteellisen korkea, vaikkakin yhä rajoitettu perustulo on mahdollinen.

Suhteellisen korkea perustulo vaatii kuitenkin hyvinvointivaltion ja julkisen sektorin perinpohjaista uudistusta. Jotta verotusta voitaisiin alentaa, julkisia menoja täytyy vähentää.

Merkittävä osa hyvinvointivaltion menoista on sellaisia, joita on vaikea vähentää. Esimerkiksi terveydenhoidon ja

perusopetuksen merkittävät leikkaukset eivät tule kysymykseen. Ainoa vaihtoehto on leikata erilaisia hyvinvointivaltion ydintehtäviin kuulumattomia menoja, erityisesti niitä, jotka on suunnattu keskiluokalle ja yleensä työssä oleville.

Keskiluokan etuudet eivät ensinnäkään kuulu hyvinvointivaltion tarjoaman vakuutuksen piiriin. Ihmiset, jotka pystyvät elinkaarimielessä elättämään itsensä säällisesti, eivät tarvitse tulonsiirtoja.

Tässä mielessä kaikki tulonsiirrot, jotka on tarkoitettu suhteellisen hyväosaisten väliaikaisiin ongelmiin, ovat tarpeettomia. Jos elinkaaren aikana keskimäärin hyväosainen kohtaa väliaikaisia vaikeuksia, hän voi ottaa lainaa.

Vielä ilmeisemmän leikkauskohteen muodostavat hyväosaisille suunnatut vakuutukset heidän omia valintojaan vastaan. Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi anteliaat ansiosidonnaiset vanhempainetuudet, samoin kuin maksuton yliopisto. Kuten Liisan ja Leenan seikkailut osoittivat, nämä ”oikeudet” ovat pelkästään haitallisia.

Jos koetaan välttämättömäksi, että valtio osallistuu keskiluokan elinkaaritulojen tasaukseen, ansiosidonnaiset etuudet voidaan korvata sosiaalitulimallilla. Erilaisten sosiaalitulimallien ajatus on juuri se, että elinkaaritarkastelussa hyväosaiset ihmiset rahoittavat omat väliaikaiset tulonalennuksensa lainalla.

Suomalaisessakin keskustelussa on esitetty erilaisia malleja, joista varmaankin pisimmälle kehitetty on entisen työnantajani ajatuspaja Liberan perustili. Mutta muitakin kiinnostavia ehdotuksia on esitetty, esimerkiksi Etlan tut-

kimusjohtaja Niku Määttänen on esittänyt ansiosidonnaisen työttömyysturvan korvaamista sosiaalitulimallilla.

Karkeasti sanottuna sosiaalitulimallien ajatus on se, että esimerkiksi opintotukea, ansiosidonnaista työttömyysturvaa tai vanhempainrahaa ei makseta enää suorana tulonsiirtona. Sen sijaan ihminen voi käyttää opintoaikaisen toimeentulon, työttömyyden tai vanhempainvapaan rahoittamiseen omaa työeläkekertymäänsä. Näin työttömyysturvaa tai vanhempainetuuksia käyttävä lainaa rahat tähän itseltään.

Kun ihminen käyttää muilta saatujen tulonsiirtojen sijasta omia rahojaan, kannustimet järkevään taloudenpiitoon säilyvät. Kukaan ei venytä opiskeluaan, työttömyytään, tai vanhempainvapaataan liian pitkäksi, kun omat eläkerahat ovat kysymyksessä.

Tietenkään kenenkään ei anneta käyttää eläkettään tähän kokonaan. Järjestelmään kuuluu jokin yläraja, jonka jälkeen julkisen sektorin piikki aukeaa. Kenenkään eläke ei voi mennä tietyn vähimmäismäärän alle.

Lisäksi malliin voidaan liittää valtion myöntämä alkupe-sämuna, jota voi nostaa nuorena, ennen kuin eläkettä kertyy. Järjestelmä siis toimii ihan tavallisena sosiaaliturvana niille, jotka ovat elinikäisesti köyhiä ja esimerkiksi jatkuvasti työttöminä. Mutta kaikille niille, jotka tietävät kykenevänsä säästämään vähimmäiseläkettä suuremman eläkkeen, järjestelmä toimii itseltä otettavana lainana.

Keskiluokkaisten Liisan ja Leenan seikkailujen tragedia liittyi muiden rahojen käyttöön, joten sosiaalitulimallin ajatus omien rahojen käyttämisestä vähentää näitä ongelmia.

Mutta vielä pitäisi ratkaista Laylan surkea kohtalo. Olisi aika irvokasta, jos köyhien vakuutukseksi tarkoitettu hyvinvointivaltio oikeasti tarkoittaisi vielä köyhempien pitämistä turhaan köyhinä.

Vapaus on tärkeämpi arvo kuin sosiaaliturvan maksimointi.

Ensimmäinen askel olisi tietenkin luoda aiemmin kuvattu kannustava, vastikkeeton sosiaaliturvajärjestelmä. Järjestelmä, joka kannustaa alkuperäisiä asukkaita, kannustaa myös uusia tulokkaita.

Mutta luultavasti tarvitaan myös suoraan maahanmuuttajiin vaikuttavia ratkaisuja. En ole varma, mikä on oikea ratkaisu. Mutta olen varma, että nykyjärjestelmään voidaan tehdä parannuksia, jotka helpottavat Suomen avaamista merkittävästi suuremmalle määrälle köyhistä maista tulevia työntekijöitä.

Vapaus on tärkeämpi arvo kuin sosiaaliturvan maksimointi. Hyvinvointivaltio, joka poistaa merkittävältä osalta väestöstä vapauden ja vastuun omasta elämästään, murentaa liberaalin demokratian perustaa.

LÄHTEET

- ACEMOGLU, D., Johnson, S. ja Robinson, J. (2005):** Institutions as a fundamental cause of long-run growth. Teoksessa *Handbook of Economic Growth*, Vol. IA. <https://economics.mit.edu/files/4469>
- ANDERSEN, T. (2008):** Pohjoismainen malli - tulevaisuuden näkymät ja haasteet. *Yhteiskuntapolitiikka-YP* 73:4. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100672/andersen.pdf?sequence=1>
- ANDERSEN, T. ja Svarer, M. (2007):** Flexicurity: labour market performance in Denmark, CESifo working paper, No. 2108.
- BARR, N. (2012):** *Economics of the Welfare State*. 5. painos. Oxford University Press.
- BERGH, A. (2015):** Yes, There Are Hayekian Welfare States (At Least in Theory). *Econ Journal Watch*, 12 (1). <https://econjwatch.org/articles/yes-there-are-hayekian-welfare-states-at-least-in-theory>.
- BIEN** Finland – Suomen perustuloverkosto (2018): Tunnettuja perustulon tukijoita. <http://perustulo.org/tunnettuja-tukijoita/>.
- BINMORE, K. (2005)** *Natural Justice*, Oxford University Press.
- BINMORE, K. (2014):** Bargaining and fairness. *PNAS* 111: Supplement 3.
- BLOY, M. (2018):** The principle of 'less eligibility'. *The Victorian Web*. <http://www.victorianweb.org/history/poorlaw/eligible.html>.
- BORODULIN, K., Jallinoja, P. ja Koivusalo, M. (toim.). (2016):** Epäterveellinen ruokavalio, vähäinen liikunta ja polarisaatio – syyt, kustannukset ja ohjaustoimet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 24/2016. http://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/24_Epa_terveellinen+ruokavalio%2C+vahainen+liikunta+ja+polarisaatio.pdf/374e8208-7f72-4538-81ca-b72fcd7efca?version=1.0
- BOWMAN, S. (2013):** Milton Friedman's objection to immigration. <https://www.adamsmith.org/blog/economics/milton-friedman-s-objection-to-immigration>.
- CLASSICALLY Liberal (2008):** What Milton Friedman really said about immigration. <http://freestudents.blogspot.fi/2008/02/what-milton-friedman-really-said.html>.
- CLEMENS, M. (2010):** Let Them Leave. *Foreign Policy*. 27.1.2010. <http://foreignpolicy.com/2010/01/27/let-them-leave/>.
- CLEMENS, M. (2011):** Economics and Emigration: Trillion-Dollar Bills on the Sidewalk? *Journal of Economic Perspectives* 25: 83-106.
- CLEMENS, M., Montenegro, C. E. ja Pritchett, L. (2008):** The Place Premium: Wage Differences for Identical Workers across the U.S. Border. Center for Global Development Working Paper 148. <https://www.cgdev.org/publication/place-premium-wage-differences-identical-workers-across-us-border-working-paper-148>
- COOPER, P. (2017):** If Higher Education Were A Public Good.... *Forbes* 18.8.2017. <https://www.forbes.com/sites/prestoncooper/2017/08/18/if-higher-education-were-a-public-good/2/#3d1b9d5e4be1>.
- COWEN, T. (2018):** The Paradox of Libertarianism. *Cato Unbound* 11.3.2017. <https://www.cato-unbound.org/2007/03/11/tyler-cowen/paradox-libertarianism>.
- DEBREU, G. (1959):** *Theory of Value : An Axiomatic Analysis of Economic Equilibrium*. Cowles Foundation. <http://digamo.free.fr/debreu59.pdf>.
- DEMOKRAATTI (2017):** SDP:n kysymys sai työministerin tyrmistymään: ”Minä en ole koskaan syyllistänyt yhtään työtöntä ihmistä” – myönsi silti tiukennukset ja kiristykset. 28.9.2017. <https://demokraatti.fi/sdnp-kysymys-sai-tyoministerin-tyrmistymaan-mina-en-ole-koskaan-syyllistanyt-yhtaan-tyotonta-ihmista-myynsi-silti-tiukennukset-ja-kiristykset/>
- DESMET, K., Nagy, D. K. ja Rossi-Hansberg, E. (2018):** The Geography of Development. *Journal of Political Economy* 126: 903-983. <https://www.princeton.edu/~erossi/GD.pdf>.
- EASTERLY, W. (2006):** *The White Man's Burden*. Kindle-versio. Penguin Books.
- EASTERLY, W. (2014):** *The Tyranny of Experts*. Kindle-versio. Basic Books.
- ELINKEINOELÄMÄN** valtuuskunta (2018): Me olemme keskiluokka, EVA Fakta 29.5. 2018, https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2018/05/eva_fakta_keskiluokka.pdf
- EN** olisi tässä (2018): Pro Hyvinvointivaltio. <http://www.prohyvinvointivaltio.fi/blogi/>.
- FRIEDMAN, M. (1962):** *Capitalism and Freedom*. 2002 julkaistun 40-vuotisjuhlapainoksen Kindle-versio. University of Chicago Press.
- HAAVISTO, I. (2018):** Keskiluokka maksaa paljon veroja mutta on silti nettosaaaja. Elinkeinoelämän valtuuskunnan blogi 1.6.2018. <https://www.eva.fi/blog/2018/06/01/keskiluokka-maksaa-paljon-veroja-mutta-on-silti-nettosaaaja/>.
- HAYEK, F. (1945):** The Use of Knowledge in Society. *American Economic Review*, 4: 519-530. <http://www.econlib.org/library/essays/hykKnw1.html>.

- HALLA-AHO, J.** (2006): Maahanmuutto ja hyvinvointivaltio. http://www.halla-aho.com/scripta/maahanmuutto_ja_hyvinvointivaltio.html.
- HALMETOJA, A.** (2016): Universalismi sosiaalipolitiikan ideaalina. Teoksessa Sosiaalipolitiikan lumo. http://tampub.utu.fi/bitstream/handle/10024/98996/sosiaalipolitiikan_%20lumo_2016.pdf.
- HANSGARTNER, D.** ja Sarvimäki, M. (2017): Dealing with the Refugee Crisis: Policy Lessons from Economics and Political Science. Talouspolitiikan arviointineuvosto. <https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/raportit/raportti-2016/>.
- HELSINGIN** Sanomat (2017a): Professoria ärsyttää, kun hyväosaiset neuvovat köyhiä keittämään kaupuroa: ”Ylhäältä on helppo neuvoa, jos on itse saanut kaiken”. 13.4.2017. <https://www.hs.fi/elama/art-2000005167942.html>.
- HELSINGIN** Sanomat (2018a): Ihmisoikeusjärjestö Amnestyn kovitelee Suomea turvapaikanhakijoiden palautuksista, naisein kohdistuvasta väkivallasta ja tiedustelulaeista. 22.2.2018. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005576879.html>.
- HELSINGIN** Sanomat (2018b): Oppositio läksytti hallitusta aktiivimmalla – työministeri Lindström tyytyi puolustamaan korjauksia, kokoomuksen Vartiainen piti mallia hyvänä. 19.4.2018. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005648299.html>.
- HELSINGIN** Sanomat (2018c): Kiistelty ”aktiivimalli kakkonen” on toteutumassa: Hallitus aikoo velvoittaa työttömät hakemaan neljää työpaikkaa kuukaudessa. 14.6.2018. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005719856.html>
- HIILAMO, H.** (2018): Kotihoidon tuki keksittiin perheille, jollaisia ei enää ole. 14.2.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10073414>.
- ILTALEHTI** (2017a): Sosiaalityöntekijä avautuu HS:ssä Kela-siirron ”kafkamaisista” seurauksista – kuolleellekin haettava toimeentulotukea. 26.2.2017. https://www.iltalehti.fi/uutiset/20170226200076928_uu.shtml
- ILTALEHTI** (2017b): Lukijat kertovat kokemuksiinsa kuntouttavasta työtoiminnasta: ”Kaiken huippu oli, kun piti näytellä, minkäläinen on masentunut A-kirjain”. 13.4.2017. https://www.iltalehti.fi/uutiset/201704122200102129_uu.shtml.
- ILTA-SANOMAT** (2017): TE-toimiston ehdotus vei työttömältä Hennalta yöunet – ”Kotona minulle vasta selvisi, mitä se tarkoittaa”. 8.3.2017. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005118383.html>.
- JULKUNEN, R.** (2017): Muuttuvat hyvinvointivaltiot. SoPhi 137. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55748/978-951-39-7146-5.pdf>.
- JÄÄSKELÄINEN, M.** (2016): Arvio eräistä alkoholin ja huumeiden käytön aiheuttamista välillisistä kustannuksista Suomessa vuonna 2012. Yhteiskuntapolitiikka – YP 8r:6. <http://www.julkari.fi/handle/10024/131583>.
- KANNIAINEN, V.** (2017): Professori Kanninen: Hyvinvointiyhteiskunta ja vapaa maahanmuutto ovat kestävämpää yhdistelmä. <https://suomenkuvaletti.fi/jutut/kotimaa/professori-kanninen-hyvinvointiyhteiskunta-ja-vapaa-maahanmuutto-ovat-kestamaton-yhdistelma/>.
- KANNIAINEN, V.** (2017b): Vesa Kanninen vastaa Heikki Pursiaiselle: Kyllä valtiolla on omistusoikeus. MustRead 26.10.2017. <https://www.mustread.fi/blogit/vesa-kanninen-vastaa-heikki-pursiaiselle-kylla-valtiolla-on-omistusoikeus/>
- KANGAS, O.** (2012): Pohjoismainen malli – työväenliikkeen pyhä symboli? Talous & Yhteiskunta 2-2012. <http://www.labour.fi/ty/tylehti/ty/ty22012/pdf/ty22012Kangas.pdf>.
- KESKISUOMALAINEN** (2017): Ensin kaksi kuukautta töitä palkatta, sitten ilmoitus: ”Meillä on rekrytointikielto”. Sunnuntaisuomalainen 15.1.2017. <https://www.ksm.fi/teemat/sunnuntaisuomalainen/Ensin-kaksi-kuukautta-t%C3%B6it%C3%A4-palkatta-sitten-ilmoitus-Meill%C3%A4-on-rekrytointikielto/910036>
- KLAVUS, J.** ja Pääkkönen, J. (2014): Miksi kestävyysvajelaskelmat eroavat toisistaan? Hoito- ja hoivamenoista tehtyjen oletusten vaikutus tuloksiin. VATT Valmisteluraportit 20. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148862/v20.pdf>.
- KONTULA, A.** (2016): Rikkaiden tulonsiirrot. Anna Kontulan blogi. 4.10.2016. <http://annakontula.fi/2016/10/04/rikkaiden-tulonsiirrot/>.
- KOSONEN, T.** (2016): Lastenhoidon tuet – tabu, josta ei voi keskustella. Talous & Yhteiskunta 3 / 2016. <http://www.labour.fi/ty/tylehti/ty/ty32016/ty32016pdf/ty32016Kosonen.pdf>.
- KOSONEN, T.** (2018): Kotihoidontuen ihmeelliset vaikutukset. Palkansaajien tutkimuslaitoksen blogi. <https://www.labour.fi/ptblogi/2017/09/13/kotihoidon-tuen-ihmeelliset-vaikutukset/>.
- KOSONEN, H.** (2017): Ihmisen oma vastuu ja vapaus. SOSTE:n blogi. <https://www.soste.fi/ajankoh-taista/sosteblogi/hyvinvoivat-ihmiset/ihmisen-oma-vastuu-ja-vapaus.html>.
- KOTAMÄKI, M.** ja Kärkkäinen O. (2015): Kannustinloukuista ei päästä ihmelääkkeillä. Kauppaletti 21.12.2015.
- KÄRKKÄINEN, O.** (2016): Ripaus realismia perustulo-odotuksiin. Taloustaidon blogi 23.5.2016. <https://www.taloustaito.fi/Blogi/Blogit-2016/Ripaus-realismia-perustulo-odotuksiin/>.

- RISSANEN, M.** ja Kaseva, E. (2014): Menetetyn työpanoksen kustannus. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti. Sosiaalisen tuen strateginen suunnittelu - ryhmä. <https://stm.fi/documents/1271139/1332445/Menetetyn+työpanoksen+kustannus+2+%282%29+%282%29.pdf/63af9909-0232-474d-bf2e-aa4c50936c33/Menetetyn+työpanoksen+kustannus+2+%282%29+%282%29.pdf.pdf>.
- ROTHSTEIN, B.** (2008): Pohjoismainen hyvinvointivaltio ja keskiluokka. Yhteiskuntapolitiikka-YP 73-4. <https://www.julkari.fi/handle/10024/100419>.
- SAARIMAA, T.,** Tukiainen, J. ja Pursiainen, H. (2015): Hyvän valtionosuusjärjestelmän periaatteet. VATT Julkaisut 70. <https://vatt.fi/hyvan-valtionosuusjarjestelman-periaatteet>.
- SAK** (2018): Moni työtön istuu väärällä kursilla – Työttömyyskassoihin tulvii kysymyksiä aktiivimallista. <https://www.sak.fi/aineistot/uutiset/moni-tyoton-istuu-vaaralla-kursilla-tyottomyyskassoihin-tulvii-kysymyksiä>.
- SCHMIEDER J. F.** ja Wachter, T. von (2016): The Effects of Unemployment Insurance Benefits: New Evidence and Interpretation. NBER Working Paper No. 22564. <http://www.nber.org/papers/w22564>.
- SEURA** (2018): Hätkädyttävä tulos: Lähes 500 000 suomalaista tekee ilmaista työtä. 19.7.2018. <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/yli-500000-suomalaista-tekee-ilmaista-tyota/>
- SOINI, T.** (2018): Kansa ei hyväksy kotiäitivihaa. Timo Soinin plokki. <http://timosoini.fi/2018/03/kansaei-hyvaksy-kotiaitivihaa/>
- STIGLITZ, J.** (2000): Economics of the Public Sector. Kolmas painos.
- STTK** (2015): Laskuri laskee pitkäaikaistyöttömyyden kustannuksia. <https://www.sttk.fi/2015/04/01/laskuri-laskee-pitkaaikaistyottomyden-kustannuksia/>
- SUOMEN** Pankki (2015): Maahanmuuton vaikutus julkiseen talouteen riippuu työllistymisestä. Talouden näkymät, Euro & Talous 5/2015. <https://www.eurojatalous.fi/fi/2015/5/maahanmuuton-vaikutus-julkiseen-talouteen-riippuu-tyollistymisesta/>.
- SUOMENMAA** (2017a): Kaikkonen: Hallitusratkaisu purki poliittisen kriisin – mutta maahanmuutosta tarvitaan myös kriittistä keskustelua. 19.6.2017. <https://www.suomenmaa.fi/uutiset/kaikkonen-hallitusratkaisu-purki-poliittisen-kriisin--mutta-maahanmuutosta-tarvitaan-myos-kriittista-keskustelua-6.3.253436.91635e530a>
- SUOMENMAA** (2017b): Vanhanen: "Emme voi lähteä siitä, että afrikkalaisten parempi elintaso ja turvallisuus riippuvat pääsystä Eurooppaan". 22.6.2017. <https://www.suomenmaa.fi/uutiset/vanhanen-emme-voi-lahtea-siita-etta-afrikkalaisten-parempi-elintaso-ja-turvallisuus-riippuvat-paasysta-eurooppaan-6.3.254821.cd33250c9e>
- SUOMEN** ylioppilaskuntien liitto SYL (2017). Etlan esittämät lukukausimaksut eivät pelastaisi suomalaista koulutusta. <https://syl.fi/blogi/etlan-esittamat-lukukausimaksut-eivat-pelastaisi-suomalaista-koulutusta/> Kannanotto maaliskuun 2017.
- TALOUSSANOMAT** (2012): "Hyvinvointivaltio on luterilainen ahkeruusvaltio". 16.3.2012. <https://www.is.fi/taloussanomart-2000001746408.html>.
- TERVEYDEN** ja hyvinvoinnin laitos (2015): Ravitsemussuositukset toteutuvat vain harvan aikuisen ruokavaliossa. <https://thl.fi/fi/-/ravitsemussuositukset-toteutuvat-vain-harvan-aikuisen-ruokavaliossa>.
- THALER, R.** ja Sunstein, C. (2003): Libertarian Paternalism. *American Economic Review*, 93: 175–179. <https://www.jstor.org/stable/3132220>.
- TOLKKI, K.** (2015): Milloin työttömyydestä tuli työttömän oma vika? Yle 22.9.2015 <https://yle.fi/uutiset/3-8322314>.
- UUDENMAAN** TE-toimisto (2018): Aktiivimalli. <http://toimisto.te-palvelut.fi/uusimaa/aktiivimalli>.
- UUSITALO, R.** ym. (2017): Talouspolitiikan arviointineuvoston raportti 2016. <https://www.talousspolitiikanarviointineuvosto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2017/01/economic-policy-council-report-2016.pdf>.
- VARTIAINEN, J.** (2018): Hyvinvointivaltio ja negatiiviset vapaudet. <https://juhanavartiainen.fi/2018/kun-negatiiviset-vapaudet-tulkitaan-vaarin/>.
- VÄHÄNEN, M.** (2015): Tupakoinnin yhteiskunnalliset kustannukset ja niiden arviointimenetelmä. THL Raportti 15/2015. <http://www.julkari.fi/handle/10024/126796>.
- YLEISRADIO** (2017): Työttömien aktiivimallia vastustava kansalaisaloite etenee eduskuntaan – 50 000 allekirjoitusta kertyi silmänräpäyksessä. 28.12.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9997548>.
- YLEISRADIO** (2018a): Byrokratialoukku ahdistaa työttömiä: "Kafkan kirjat ovat kevyttä luettavaa tämän rinnalla". 14.2.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10070898>
- YLEISRADIO** (2018b): Työministeri esitteli aktiivimalli kakkosen suunnitelmat. 28.6.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10277980>.

TAUSTATIETOA TUTKIMUKSESTA

Arvo- ja asennetutkimuksen tiedot kerättiin 2.–15.1.2018 ja ne perustuvat 2 073 henkilön antamiin vastauksiin. Virhemarginaali on koko väestön tasolla 2–3 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Vastaajat edustavat koko maan aikuisväestöä. Aineisto on kerätty Taloustutkimuksen internet-paneelilla ja painotettu edustamaan väestöä sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen, ammatin tai aseman, toimialan ja puoluekannatuksen mukaan.

EVA:n Arvo- ja asennetutkimuksia on tehty säännöllisesti vuodesta 1984. Kaikki tutkimustulokset löytyvät osoitteesta www.eva.fi/arvopankki.

Vastausjakaumien prosenttilukuja tulkittaessa on tärkeää huomata, että eri vastausvaihtoehtojen yhteenlasku esitetään kokonaislukuina. Joissain tapauksissa se tuottaa erilaisen vastaustuloksen kuin pyöristämättömien lukujen yhteenlasku. Jos esimerkiksi viisiportaisella väittämäasteikolla ”täysin samaa mieltä” olevia on 10,2 prosenttia (pyöristettynä 10) ja ”jokseenkin samaa mieltä” olevia 10,4 prosenttia (10), on eriasteisesti samaa mieltä olevia yhteensä joko 20 prosenttia tai 21 prosenttia, laskutavasta riippuen ($10+10=20$ tai $10,2+10,4 = 20,6$ eli 21). Tästä syystä koko vastausjakauman summa ei myöskään aina ole 100 prosenttia, vaan usein sitä hieman pienempi tai suurempi. Tilastollisesti korrekten jakaumien summan vaihteluväli on 98–102 prosenttia.

**”VAPAAUS ON TÄRKEÄMPI ARVO KUIN
SOSIAALITURVAN MAKSIMOINTI.
HYVINVOINTIVALTIO, JOKA POISTAA
MERKITTÄVÄLTÄ OSALTA VÄESTÖÄ VAPAUDEN
JA VASTUUN OMASTA ELÄMÄSTÄÄN, MURENTAA
LIBERAALIN DEMOKRATIAN PERUSTAA.”**

Mitä se on se vapaus? Miten suomalaiset suhtautuvat vapauteen? Tai onko aito vapaus itse asiassa utopiaa hyvinvointivaltiossa, joka turvaa ja nimenomaan siksi holhoaa ja kyttää kansalaisiaan?

Kirjailija-kolumnisti Jyrki Lehtola tarjoaa lempeän ironisen näkemyksen kansan vapausasenteista perkaamalla EVAn Arvo- ja asennetutkimuksen tuloksia. Samalla käsitellyiksi tulevat niin takatöölöläisten kellarihotellien pitäjien omistusoikeudet kuin yrittäjyyteen liittyvät sankaritarinat.

Ekonomisti Heikki Pursiainen taas kritisoi hyvinvointivaltion pohjoismaista mallia ja etsii keinoja lisätä köyhien, keskiluokkaisten ja meidän kaikkien vapautta.

